

FURA DEMOKRÁCIA

Nem lehet ilyen eseménydús év végén összefoglaló visszaetekintőt írni. A lap még a romániai választások előtt megy nyomdába, s a vízcsapból is az folyik, hogy az utolsó csepp erőnket is szedjük össze, mert ha nem... Nos mi is történhetik, ha nem? Legfennebb eltelik négy esztendő anélkül, hogy a központi hatalommal legyenek akik egyezkedjenek és osztozkodjanak a koncon. Félreértés ne essék: igazán szurkolok annak, hogy az RMDSZ sikeresen átlépje a küszöböt, érje el az öt százalékot. Enélkül csak egyetlen, hivatalból kijáró díszmagyar ül majd a román törvényhozás házában. Volt még ilyen!

Nagyobb gond az, hogy ha kimaradunk – márpedig éppenséggel van rá esély, hiszen választott képviselőink elég körültekintően igyekeztek mindent elkövetni a szent cél érdekében: a magyarországi megosztó politikai szándéknak kiszolgáltatni minket – akkor minden valószínűség szerint a szeméttartókat is háromszínűre festő csapat kerül a két szoci társaság közé a mérleg nyelvén. Végső soron majdnem mindegy, hogy a két fő erő közül melyik jut hatalomra, legfennebb abban bízhatunk, hogy a mostani el lenzékiek, némi liberális támogatással szövetkezve, valamivel jobban fognak emlékezni a nekünk nem tett választási ígéreteikre. Ma, szerdán, a reményeimtől befolyásolt jóslatom szerint elég kevesen fognak elmenni a románok közül is ahhoz, hogy elérjük a bűvös küszöböt, ha közülünk a többség félreteszi fenntartásait, és elmegy szavazni. Így marad valamicske halvány remény, hogy a kormányzó párttal – és azt, hogy ez melyik lesz, a többségiek döntenek el, az ő lelkiismeretüket terheli majd – együttműködve néhány nanométert közeledünk majd céljainkhoz. S ha a gazdaság is összeszedi magát, akkor hátha több jut majd a kulturális értékek támogatására, így a Művelődés jövője is biztosabbnak látszik. Márpedig pillanatnyilag ez érdekel legjobban.

Közben ádázan egymásnak feszültek az erők a szomszédban a december 5-i népszavazás előtti hajrában. Innen nézve a történet legkevésbé sem rólunk szól. Leginkább azokkal tudok egyetérteni, akik értetlenkednek: minek is kell népszavazást kiírni egy olyan dologról, mint az önhibájukon kívül, a Párizs környékén az első világháború után összegyűlt foltozóvargák bosszúja miatt Magyarország politikai határtain kívül rekedtek kettős állampolgársága? Kinek jutna eszébe a polgárokkal eldöntetni a Föld tengely körüli forgásának vagy a Nap körüli keringésének jogosságát?

Mínthogy sorstársaim túlnyomó többségével együtt sohasem mondtam le a magyar állampolgárságomról (felmenőim: szüleim, nagyszüleim sem, s rajtuk keresztül engem is természetes jogon megillet – bár ezt semmiféle hivatalos okmánnyal bizonyítani nem tudom, lévén 46-os születésű), ezért annak tartom magam, bármint vélekedik erről a magyarországi szavazó polgár. Az, aki ma is felül a huszonhárommillió rémmel riogatónak, legfennebb nagyfokú jóhiszeműséggel hisz még mindig nekik – félszáz éves tapasztalata ellenére. A kisebbik koalíciós párt ideológusa sem mer szembe nézni a saját múltjával, hát inkább amnéziára buzdít, illetve múltbafordulónak címkézi az igennel szavazókat. De mit is várhatnánk tőle, hiszen liberális gyökerei nem a magyar

szabadelvűséggel tartanak rokonságot, lévén Deák Ferenctől legkevésbé a türelmet, a más véleményére való odafigyelést tanulták meg. Gyökereik pedig a szélsőbal türelmetlenségébe kapaszkodnak – jó lélekkel tényleg nehéz vállalni ezt a múltat. Ezért szavaznak nemmel. S amilyen fura a demokrácia, természetesen senki tőlük ezt a jogot el nem vitatja. De szeretek eljátszogatni a gondolattal: fosszák meg magyar állampolgárságuktól népszavazással azokat, akik a 88–89-es fordulat után vándoroltak be a szomszédos országokból. Következő lépésben azokat, akik maguk, vagy akiknek a szüleik 1944 után kerültek a mai Magyarország területére, aztán tovább: az első világháborút követő nagy népmozgásban, de 1867, vagy ha tetszik 1848–49 után, de visszamehettünk a kuruc-labanc háborúkat követő telepítések, a török világ, a tatárjárás vagy éppen a honfoglalás idejére. Tessék mondani, hányan maradnak? Egy-két vízimajom leszármazott, de az is délről vándorolt a Kárpát-medencébe néhánymillió évvel ezelőtt.

És hadd vegyem védelmembe azt a néhány tucat (száz?) újdonsült magyar állampolgártársamat, akik a magyar törvénykezésben levő hézagokat kihasználva esetleg éppen haszonélvezői a mai magyar társadalombiztosításnak, a határokon innen dolgozták le életüket, és most magyarországi nyugdíjat élveznek. Lényegesen kevesebben vannak mint azok, akik a régi hatalom képviselőihez/kiszolgálóihoz fűződő kapcsolataik révén széthordták/lopták a közös vagyont, amit minden gond nélkül sajátjuknak tekintenek. Közben országot kormányoznak-vezetnek, és akkor sem volt lelkiismeretfurdalásuk, amikor (sors)társaikat verték vagy csak besúgták.

És nekik nem lennék elég magyar?

A népfelség elvének a híve vagyok, hiszek a demokráciában, ennél jobbat még nem talált ki az emberiség. Az én magyarságomról, a hozzám hasonlóan kívül szorultak magyarságáról viszont nem a december 5-i népszavazás fog dönteni. Az legfennebb arról tanúskodik majd, hogy mekkora a megtévesztett, félrevezetett magyarok aránya a mai szavazati joggal rendelkező magyarországi népességben.

SZABÓ ZSOLT

Holló Zsuzsanna felvétele

Tolcsy Béla

Vida Gyula, Fekete Szabó András, Széman Péter

XII. Báthory Napok

Szeptember utolsó hétvégén (Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király születésnapja körül) szervezi a szilágysomlyói Báthory István Alapítvány a Báthory Napokat. Immár negyedik alkalommal a városnapokkal egybekötöttén került sor az ünnepségre. Idén különösen gazdag program várt az érdeklődőkre. Az orvostovábbképző jóformán be sem fejeződött, máris egy képzőművészeti tárlat megnyitójára került sor a Magyar Házban. Nagy Dániel három goethei és bulgakovi ihletésű nagyméretű grafikáját tekinthette meg a közönség Bálint Enikő és Bálint Michel ajánlásával. Folytatásként a Nyírbátori Ifjúsági Koncert Fúvószenekar és a Bátor Mazsorett csoport gálájára igyekeztek az emberek.

Még javában tartott a gála, amikor a Polgármesteri Hivatal üléstermében Fazekas László albertirsai és Septimiu Turcas szilágysomlyói polgármesterek aláírták a testvértelepülési dokumentumokat. Mindketten hangsúlyozták, hogy a két település közötti kiváló kapcsolatot hosszú múltra tekint vissza. Először a két település evangélikus illetve református egyháza talált egymásra, majd fokozatosan bővült ez a kapcsolat: Miklosovits László grafikusként több kiállítása is volt Szilágysomlyón, de oktatásügyi és közigazgatási téren is szorosabbá váltak a szálak.

Nagyjainkra emlékeztünk a Szilágysági Magyarok díszoklevelek átadásával. Post mortem díszoklevelet kapott Gáspár Ferenc (1861–1923) szilágysomlyói születésű orvos, aki a kolozsvári Unitárius Kollégium után egyetemi tanulmányait a bécsi Orvostudományi Intézetben végezte. Hajóorvosként húsz esztendeig járta a világ tengereit, élményeit hét kötetben örökíttette meg. Miklós József (1903–1990) festőművész Somlyóújlakon született, kiállításaival bejárta Európa jelentős részét, majd 1944-ben Finnországban telepedett le. Szécsi József (1915–1980) kántortanító, majd később tanár szilagypaniti, sarmasági és zilahi tevékenysége okán kapta meg halála után az elismerést.

Az élők közül nem kell külön bemutatni Boér Klára Somlyóújlakra hazatelepedett tanárnőt és Major István zilahi nyomdaigazgatót. Mindkettőjük munkássága érdemessé tette őket a díj odaítélésére. Talán még sokan emlékeznek a többszörös válogatott, szilágysomlyói születésű Farmati Zoltánra, aki szülővá-

rosában kezdett el focizni, majd rövid kolozsvári pályafutás után az aradi UTA egyik alapjátékosa lett. Mózes Teréz író, művészettörténész, néprajzkutató szintén Szilágysomlyó szülőtte, de tevékenységének jórészét a Körösvidéki Múzeumban, Nagyváradon töltötte el.

Vasárnap reggel a Polgármesteri Hivatal és a helyi tanács ismét fogadta a testvérvárosok küldötteit, a megyei hivatalosságokat, RMDSZ vezetőket, a Magyar Egészségügyi Társaság vezetőit, előadóit. A fogadáson résztvevők átvonultak a felújított római katolikus plébániatemplomba, és részt vettek Tempfli József megyéspüspök és Csúry István református püspök-helyettes igehirdetésén. Mindketten kitértek Báthory István jelentőségére, méltatva iskolaalapító tevékenységét, a kereszténység védelmében elért sikereit. A Pápai Himnusz és Nemzeti Imánk elénekzése között Széman Péter alapítványi elnök Okos Márton MVSZ küldöttől átvehette a Rákóczi-emlékzászlót, mely az eltelt 12 évben kifejtett tevékenység elismerését és megkoronázását jelképezi.

Ezt követően Tempfli József megáldotta és felszentelte a templomot. A Báthory-szobornál testvérvárosok koszorúit a települések polgármesterei, alpolgármesterei és jegyzői helyezték el. Magas szintű vezetőség koszorúzott a Magyar Egészségügyi Társaság részéről is (Mikola István elnök, Andrásföszky Barna örökös tiszteletbeli elnök), valamint a debreceni Orvostudományi Egyetem izotópos tanszékének képviselőjén Galuska László tanszékvezető egyetemi tanár, a megyei RMDSZ képviselőjén Seres Dénes szenátor, Vida Gyula parlamenti képviselő, Fekete Szabó András alprefektus és Csóka Tibor alelnök. Népes küldöttséggel voltak jelen a Kraszna és a Berettyó völgye magyar települései, végül régebben és újabban alakult civil szervezetek helyezték el a megemlékezés koszorúját.

Ifjúsági Báthory Napok

Az idén újabb program kért és kapott helyet magának: az Ifjúsági Báthory Napok. A szervezők, a Szilágysomlyói Magyar Diákszövetség és a Játékkuckó remélik, hogy ez a része is szeretetté és megszokottá válik majd a Napoknak.

Pénteken a Iuliu Maniu Iskolacsoport udvarán fogadtuk a Kolozsvárról, Szilágycsehből és Varsolcrlól érkező előadókat, a Budapestről érkező majdani oktatókat. Fél hatra zsúfolásig megtelt a tornaterem, főként gyerekekkel, de szép számmal láthattunk felnőtt-

Andrásófszky Barna, SzémanPéter

Fekete Gyula

teket is. Megérte eljőnniük, hisz Kelemen Attila Csongor, Pap Ákos és Visky András kolozsvári diákok előadása, a Karinthy Frigyes-est valóban pótolhatatlan élmény volt. Egyórás műsort állítottak össze Karinthy Frigyes kevésbé ismert műveiből, mely az előadás végén felhangzó tapsból ítélve, elnyerte a közönség tetszését, és visszavárják őket. Mindez köszönhető a jó szövegválasztáson kívül annak, hogy profi módon s természetesen játszottak. Míg a szervezők a termet átrendezték, a nagydíjazott megtekinthetett egy szilágysági népművészeti kiállítást, majd utána élvezhette a Berekenye szilágycsehi néptáncsoport bemutatóját. A táncosokon látszik, hogy összeszokott társaság, könnyedén forognak-pörögnek, vagy éppen bokáznak a zene ütemére. Az előadás után a táncházban ért véget az este.

„Él még a Te nyájad, bárha szőre hullik...”

A magyar nemzet fogyása volt a témája ez évben a Báthory Napok keretén belül megszervezett XI. orvos-továbbképzőnek. A konferenciát Széman Péter, a MET elnökségi tagja, a BIA elnöke nyitotta meg, üdvözölve az előadókat, vendégeket és jelenlevőket, majd a több éves szokást követve e sorok írója tolmácsolásában hallgathatták meg Jókai Anna: Ima Magyarországért című versét (innen a címadó idézet). Ezek után Andrásófszky Barna köszöntötte a társaságot, szólt az elmúlt tíz év sikereiről, hogy mára a továbbképző már túlnőtte a kisregiók korlátokat és megye- sőt, országhatárokon átvelő rendezvénné vált, ugyanakkor megköszönte a helyi és környékbeli orvosok munkáját, mely nélkül mindez nem lett volna megvalósítható. Végül Vida Gyula parlamenti képviselő szólt a hallgatósághoz, aki felhívta a figyelmet a magyarság fogyására és felszólított, e folyamatot meg kell állítanunk, és pozitív jövőképet kell magunknak felállítanunk.

Első előadóként Fekete Gyula író (Budapest) hallgathatták meg a résztvevők. Sorskérdések című előadásának a Világméretű elmezavar alcímet adta, utalva arra, hogy a világ képtelen ellentmondásokra szerveződik, a káosz válik uralkodóvá, ha nincs egy olyan rendező elv, mely mindentől független és minden érték viszonyítási alapja lehet. Előadásának vezérgondolata ezen értékek hordozójának kérdése volt: az élet vagy a halál, a gyermek vagy a karrier a legfőbb érték? Iván László (SOTE Budapest) a magyarság széthullásának és/vagy megmaradásának lelki tényezőiről beszélt. „Az asszonytól született ember esendő, mint a virág, kinyílik, majd elhervad, elmúlik” – mondta. Ennek az esendő embernek három alapszükséglete van

(nem csupán kettő, ahogy sokan gondolják): az ön- és fajfenntartás mellett a valakihez, valamihez, valahová való tartozás. Ez utóbbi látszik mindinkább eltűnni, s ezt Konrad Lorenz is megfogalmazta a civilizált emberiség nyolc halálos bűne között: az érzelmek fagyhalálának nevezve. Szünet után következett Korzenszky Richárd OSB, a tihanyi Bencés Apátság perjelének előadása: Egész-ség (Család, iskola, erkölcs) címmel. A család és iskola viszonyát és helyét próbálta meg meghatározni, melyre legjellemzőbb talán előadása elején elhangzott mondata: „Frusztrált szülők frusztrált gyermekeket frusztrált pedagógusok tanítják. Nem nevelik: tanítják.” Nem élhetünk a világban a másik ember nélkül, hisz a másik ember segít hozzá, hogy EGÉSZ-séges emberek lehessünk. Céljaink eléréséhez pedig korlátokat kell szabnunk magunknak, hisz itt és most jelen van már a jövő is. Utolsó előadóként Andrásófszky Barna (Mosdós) szólt, aki a magyarországi gyermeklétszám jelentős csökkenéséről (1,1 gyerek családonként) és az egészség-tan-oktatás jelenlegi hiányáról beszélt, holott Fodor József már az 1800-as évek végén elindított egy iskolai egészségnevelést. Elmondta, hogy ez utóbbira nagy szükség lenne óvodától az egyetemig, hisz csak így nevelhetünk egészséges embereket. Nagy hibája az orvoslásnak, hogy külön orvosai vannak a testnek és a léleknek, pedig nem a betegséget kellene gyógyítani, hanem a beteget.

Szórakoztató programnak ígérkezett, ám teljes mértékben kapcsolható az orvos-továbbképzőhöz, mintegy bezárva annak gondolatkörét az esti műsor: Tolcsvay Béla énekmondó előadóestje. Legyen kedved mindig dalolni címmel. Régi és új dalait szívhez szóló és elgondolkodtató összekötőszöveggel fűszerezte, mely láthatóan halló fülekre talált a közönség sorai között. Énekelt szerelemről, másik ember és hazája iránt érzett szerelemről, tavaszról, boldogságról, reményről. A zene és a közönség, nemzete szeretete hangzik ki minden szavából. Előadását a hallgatóság álló tapsviharral fogadta, újra és újra visszakényszerítve a színpadra, hogy elmondhassa: ha találkoztok egy eldugott kis virággal, egy mindig szomorú kis törpével, egy begubózott, örökösen hallgató öregemberrel, keressétek meg a fülét, nyissátok ki és mondjátok meg neki, hogy: „legyen kedved mindig dalolni, / búval, gonddal mit se törődni... / ne félj semmit, nincsen semmi baj, / akkor lesz, ha nem szól majd a dal”.

Spectator Médiatábor 2004

Puskel Tünde Emese irányításával immár negyedik alkalommal szervezték meg (augusztus 26–31. között) a kisiratosi (Arad megye) médiatábort. Az IRKATER központban szállásolták el a diákokat és az oktatókat, s ugyanott folyt az intenzív képzés is. Az előadók a tévés, rádiós valamint a nyomtatott sajtó rejtelseire próbálták rávezetni a diákokat, főleg gyakorlati tréningek révén. Bartók László (szerkesztő-riporter, Duna TV), Lehőcz László (szerkesztő, Temesvári Rádió), Szabó Géza (szerkesztő, Művelődés), Tárkányi János (vágó, RTV Bukarest), Zalányi Ferenc (operatőr, Duna TV) festői környezetben, kiváló hangulatban foglalkozhatott a diákokkal. Idén, akár előző években, a résztvevők összeállították a tábori újságot, a Ficzát. A továbbiakban néhány, a Spectator Médiatábor ideje alatt született írást közlünk.

Szegény, sovány kalauz

Román vonaton utazni kész kaland. Rengeteg érdekes embert meg lehet útközben ismerni. Tételezzük fel, hogy hősünknek szerencséje van: kap egy tiszta helyet egy jól öltözött, ápoltság mellett. Ekkor már-már azt hiszi, hogy biztonságban van. Persze, ez tévedés. Nem fogja megúszni ép bőrrel.

Első élménye a tökmagot áruló öreg néni. Ez így ártatlanul hangzik, de figyelembe kell venni, hogy a néni nem Hófehérke idősebb változata. Nem tudni, miért: a ruhája sem a legtisztább, aztán a keze... Attól az embernek végképp elmegy az étvágya.

Aztán jönnek a koldusok. Első pillantásra szánalmat ébresztenek, de nem szabad bedőlni a látszatnak. Amint ad nekik valamit az ember, egyre szemtelenebbek lesznek, majd odacsodítják „elit” baráti körüket is. Sebaj! Ezt is megússzuk.

A tetőpont: a kalauz. Szegény, oly sovány, hogy inkább neki adnánk a pénzt, mint a koldusnak. Derült égből villámcsapásként üt meg a szesz-szag, dől belőle a bűz. Ez azonnal meggyőzi az embert, hogy leginkább őt kell kerülni a vonaton.

De ki is akar vonaton utazni?! Én inkább kocsit veszek.

Kocsis Boglárka

A hiba mindig az ön készülékében van!

Megérkeztünk! Huszonnégy újságíró-palánta, itt vagyunk az immár negyedszer megrendezésre kerülő médiatáborban, Kisiratoson. A találkozás öröme mindenkit elérzékenyít. A táborlakók első dolga a helyi pizzeria meglátogatása. Az ínycsiklandozó falatok

megkóstolása után néhányan kénytelenek valami töményt is fogyasztani. Egyeseknek megárt az esti iszogatás, így aztán következő nap, a reggeli nyitótünnepségen behunyt szemmel hallgatják végig az izgalmasabbnál izgalmasabb köszöntőbeszédet. Realista szemmel nézve talán a tűző napnak köszönhető a bágyadság, de az is lehet, hogy a megnyitó valóban unalmas.

A tábornyitó után, amit többkevesebb sikerrel mindenki végigül, következik az igazi haddelhadd. Két csoportra osztva párhuzamosan folyik a foglalkozás, az újságírás és rádiózás terén. Kommunikáció-fejlesztő feladatoknak ugrunk neki: „Beszélj, tinó! Örök lesz belőled!” Arra mindenképp jó a munkamódszer, hogy a fáradtság és unalom hangján mindenki megszólalhat – ha tud. A délelőtti verítéket mindenki lemoshatja magáról délután, a strandon. (Ez nem kötelező foglalkozás!)

A beszédkésztség után másnap az „olvasásvágy” kerül kivesézésre. „Rövidke” 10–11 oldalas írások... Ki-kí egyénileg próbálja megoldani a feladatot: páran számítógépes játékokkal szakítják meg az egyébként érdekesítő feladatot, de olyan is akad, aki egy idő után elpárolog az észbontó megleben. Mindenki elmeséli mindazt, amit olvasott, kritikai szempontok alapján. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy a teremben csak egy ember beszél – az oktató. „Most megeheted, amit főztél!”

Mindettől eltekintve... értelmes dolgok hangzanak el a teremben, de ígéretes volna holmi jó minőségű ragasztót használni, hogy mindenkire ráragadjon, amit hallott. Vajon hol a hiba?

Szepesi Beáta

Puskel Emese és Bartók László

300 millió – dinnyéből

Kiss József kisiratosi dinnyetermelő. Pályafutását 2003-ban kezdte, és mivel kevés gazda foglalkozik ezzel, úgy döntöttek, megkeressük, és a dinnyetermesztés titkairól faggatjuk. Órákig tartó keresgélés és egyeztetés után sikerült végül találkozunk. Nem a dinnyeföldön akadtunk rá, hanem a kisiratosi termálfürdőben. Az idő délutánra alaposan elromlott, a meleg fürdőből kénytelenek voltunk kicsalogatni egy hideg zuhany alá a szemerkélő esőbe. Első kérdésünk arra vonatkozott, miért éppen a dinnyetermesztés mellett döntött. Rövid és meggyőző volt a válasz: „Há me pénzt hoz a konyhára.” Lehet-e beszélni a nagybani termelőről a jövedelemtől? Az érdekelt bennünket, mennyi is az anyi... Évenként két hektáron mintegy 300 millió tiszta haszna van – mondja.

Majd arról beszél, hogy külső növekedés külső motivációja nem volt, hanem saját ötletként valósította meg ezt a vállalkozást, később viszont töredelmesen bevallja, kapott egy kis magyarországi biztatást és támogatást. Például a magokat nemcsak Romániából szerezte be, hanem Magyarországról is. Megél-e a munkájából vagy mással is foglalkozik? Van ugyan pluszfoglalkozás, de meg lehet élni a dinnyéből. A pluszfoglalkozás a gyümölcsfa-termesztés. Előbb a gyümölcsfákkal foglalkozott, és csak utána következett a dinnyetermesztés. Gyümölcsfából elsősorban almával, körtével, szilvával, sárgabarackkal és cseresznyével foglalkozik. Arra a kérdésünkre, hogy melyik a legkelendőbb, a cseresznyét nevezte meg. Nincsenek nagy tervei, egyelőre nem foglalkozik exporttevékenységgel, nem alakultak ki még a külföldi kap-

Almási Béla doktorral készül az interjú

Swaițer Kinga és Lehőcz Zsuzsa

Munka közben

csolatok. Különös, hogy külföldről kapta az inspirációt, de oda nem tud visszamenni, nem tud betörni a kinti piacokra. Az ok: „Mi még nem tudunk olyan minőséget csinálni.” Azért mégsem ragad le a kisiratosi piacon, elsősorban viszonteladókkal üzletel. Célvárosai: Várad, Temesvár, Kolozsvár, illetve Déva. Egyelőre konkurencia a faluban nincs, rajta kívül nagyban nem foglalkoznak dinnyével. Nem tart attól sem, hogy az ország déli vidékeiről hoznak dömpingdinynyét, és lenyomják az árakat.

2003-ban, amikor elkezdett ezzel foglalkozni, egyáltalán nem hoztak dinnyét, mert a mediterrán országokban sem volt bőséges termés. Jelenleg jó ára van a dinnyének. Magyarországon is jól menne az üzlet. Olyan is volt már, hogy 40–50 forintot adtak odaát kilójáért. Évente elég jelentős mennyiséget termel: idén már két hektáron mintegy 70 tonnát. Lazításként rákérdeztünk, hogy lopják-e a dinnyét? Hevesen tagadta, habár értesüléseink szerint ő maga a dinnyeföldön alszik. „Nem, ez nem igaz! Csak elijesztették a sajtótáborosokat.” Idén nem szervez a diákoknak összejevetelt vagy dinnyebált, néha viszont bulit rendez a munkásoknak.

Saját bevallása szerint igencsak szereti a dinnyét, de felemeli az újját: alaposan meg is lehet unni egy idő után. Ő tíz nap után unja meg, „aztán nem eszel vagy 20 napig dinnyét” – mondja. Van-e valami speciális dinnyefogyasztási recept? Mint például az epernél, amit pezsgővel is lehet fogyasztani. „Hallottam, hogy rummal eszik, de én még nem próbáltam. Kettévágod, beletöltöd a rumot, és hagyod, hogy felszívja. Ha akarjátok, kipróbálhatjátok. Biztos jó!”

Elválás előtt szoltunk neki, hogy szeretnénk kapni a műből, a végtermékből. „Vagyis a dinnyét szeretnétek megkóstolni?” Kedé-

lyesen és szeretettel meghívott bennünket dinnyebuliba.

**Sotír-Demartini Edit
Szűcs Zsuzsanna**

Szavanna Kisiratoson

Verőfényes napsütés... Hárman állunk a Fő utca 308-as házra előtt. Kapujánál nagyban írja: Struccfarm – s hogy ingyenes a beugró. Az országban Bukarest mellett van párja ennek a struccfarmnak, velük a kisiratosiak szoros kapcsolatot létesítettek. Belépünk az udvarra, s körülnézünk. A házból egy néni szalad kifelé, hívja a tulajdonost, egy magas, szimpatikus hölgyet, aki széles mosollyal fogad minket:

– Gyertek-gyertek, már régóta várlak, csak bátran, kerüljetekek beljebb!

Egyenesen a struccokhoz vezet, s önfeladt játékba kezd. Újját mozgatja, el-elkapja, mi pedig nevetve csodáljuk, amint az állat bután utánakap.

– Mikor határozott úgy, hogy létrehozza a farmot?

– 2001 novemberében történt, hogy Magyarországra látogatott a férjem. Egy vásárban látta meg ezen példányok elődeit. Ismeritek a mondást: „Meglátni s megszeretni? Pillanat műve volt!”

Lassan már három éve tenyésztik a struccokat.

– Sok gond nincs velük. Állatorvosi ellátást egyáltalán nem igényelnek, hiszen minden betegségre immunisak. Kicsi korukban kalciumos vizet adunk a fiókáknak, hogy csontjaik megerősödjenek, s egészséges egyedekké fejlődjenek.

Mivel a struccok szabad levegőn élnek, a ketrecet nem kell takarítani. A trágya elenyészik a homokban. Csak abban az esetben szükséges a ketrecet havonta egyszer kitisztítani, ha zárt környezetben laknak. (Rendszerint télen.)

Azt is megtudtuk, hogy semmi különös táplálkozási igényük nincs: ugyanazt eszik, mint bármely más háziállat. Zöld herétől kezdve árpaig, búzáig, kukoricaig és zabig bármit, télen pedig száraz lucernát is fogyasztanak. Egy kas takarmány délelőtt és egy délután a strucc-család számára bőségesen elég.

Eszünkbe jutott a játék, aminek a fogadtatáskor voltunk tanúi. Nem álltuk meg, hogy rá ne kérdezzünk:

– Nem fél, hogy agresszívek lesznek?

– Az teljesen normális, hogy mindazokkal, akiket nem ismernek, barátságtalanok, esetleg félnek. Hisz mégis vadállatok, nem szelídítettek... Engem már megszoktak, szeretnek, nem bántanak.

Tavasszal költenek. Az ifjú struccok pár hét alatt önállóvá cseperednek. Van, amikor a tojások belét kifújják, majd kifaragják ajándéknak, ez igencsak drága, s díszes hozománynak számít a világ minden részén. Nem beszélve arról, hogy egy strucctojásból 24 főre készül rántotta. Azért van csak 4 egyed a ketrecben, mert a tojások egy részét értékesítették, s csak évente egy fiókát hagynak meg utánpótlás céljából.

Felüldülve hagyjuk el a farmot, abban reménykedve, hogy a továbbiakban sok hasonló vállalkozó szellemű emberrel fogunk még találkozni.

**Enyedi Sarolta
Kocsis Boglárka
Szász Enikő**

A gazdakör erősebb, mint az RMDSZ

Beszélgetés Szatmári Pállal, Kisiratos közismert vállalkozójával

– Mivel foglalkozik?

– Elsősorban földműveléssel és állattenyésztéssel. Az én tulajdo-

Riportúton a Máltai Szeretetházban

nomban áll a házammal szembeni kocsmá.

– Minek köszönheti széleskörű ismertségét Kisiratoson?

– Apám a falu jómódú gazdája közé tartozott. Vagyont sikerült tovább gyarapítanom; disznókat, juhokat vásároltam, és a vállalkozás sikeresen felfutott. A teheneikkel való kereskedelemről lemondtam, hisz manapság nem jövedelmező.

– Mekkora figyelmet igényel a tulajdonában lévő csárda?

– Az előző rendszerben az én kocsmám volt Kisiratos egyetlen mulatóhelye. Most, akárhogy is számolom, a falunak öt kocsmája van, és már kialakult a stabil klienskör. Ennek a kialakulásában a legfőbb szempont a falu különböző pontjai közötti távolság; a kocsmámat elsősorban a környékeliek látogatják. A csárda aránylag jól megy, de ebből megélni nem lehet, ezért sem hagyhatok fel a mezőgazdasági munkával.

– Mi a célkitűzése a gazdakörnek, amelynek ön is tagja?

– A falu gazdaköre két éve alakult, és a helyi gazdák megsegítésével számos kulturális programot is szervez. Ezek közül kiemelném a gazdakör kórusának tevékenységét, ami az egész falut megmozgatja. Sikertült rendbe hozni a gazdakör székházát, a jövőben pedig olyan beruházások vannak tervben, amik tovább emelik az egyesület fontosságát Kisiratos életében. Ez az egész úgy kezdődött, hogy mi gazdák összefogtunk megbeszélni gondjainkat, és rájöttünk, hogy szükség van Kisiratoson egy gazdakörre, mely azért van, hogy orvosolja a gazdák problémáit. Valójában a kapcsolattartás és az állandó kommunikáció a lényege az egyesületünknek. Természetesen akadnak anyagi gondok, de mindent megteszünk, hogy ezeket

megoldjuk. Azt szoktam mondani, hogy a falu hatalmi szerkezetében a gazdakör erősebb, mint az RMDSZ.

– Vagyis a gazdakör politikai szerepet is vállal a falu életében?

– Gyakorlatilag a gazdakör az RMDSZ egyik szaktárcájaként működik, viszont Kisiratoson annyira kinőtte magát, hogy nem úgy működik, mint egy alegység. Ennek ellenére mi nem politizálunk, mert nem ezért alakult az egyesület.

– Mi a véleménye arról, hogy idén Kisiratos megkapta az önálló község státusát?

– Ennek nagyon örülök, független településként a falu több lehetőséget kaphat, amivel persze élni kell. Kisiratos mindig is különálló település volt, most pedig visszakapta az őt megillető rangot.

**Lajos Béla
Ferenczy András**

Mézes bácsi a diákok közt

A kisiratosi Spectator tábor ideje alatt érdekes személy toppant be az Irkater Központba: Kovács Árpád, a ménési méhészt.

Felkeltette érdeklődésem, hát fogtam egy diktafont, s mellé telepedtem. Nevető szemű, kedélyesen fiatalos férfire ismertem benne, hisz első kérdésemre, mely úgy hangzott, hogy hova is ülhetnénk, azt felelte:

– Egy ilyen csinos nő mellett nekem is jól kell kinézniem. Keresünk egy ernyőtlen padot, hogy jó fényt vethessen rám a nap.

Táskáját felrakja az asztalra, s felnyitja. Érdekes látvány került szemem elé: könyvek s mézes palackok garmadával.

– Azok micsodák?

– Ezek az én szerzeményeim. Gyógyszerként felhasználható méz alapanyagú szerek. Ez itt például (s kivesz egy üvegcsét a táskájából) narancssal és fokhagymával kevert édesség. A fokhagyma vérnyomáscsökkentőként számon tartott növény, míg a narancs vitaminizáló és életre visszabillentő anyagot tartalmaz. Betegség miatti leépülésre ajánlott fogyasztása. Ez pedig (előszedi a másik dobozát) ribizlis-diós méz. A vértisztító ribizli tökéletesen talál a dióval, mely szintén fontos energforrás.

– Ezeket a szereket Árpi bácsi

Szász Enikő, Kocsis Boglárka,
Székely Krisztina

találta ki, vagy olvasott valamit róla, s úgy gondolta, itthon is meghonosítja? Be kell vallanom, hogy én ilyesmiről még nem hallottam...

– Nem, nem... Nem olvastam... S persze, hogy nem hallottál róla, hiszen egész Romániában csak nálam kapható... Százhusz fajta keveréket találtam ki eddig, mézeim rebarbarától görög-dinnyéig, dióig, manduláig szinte minden gyümölcsöt és növényt valamint fűszert tartalmaznak. A mandulát, ezt el kell mondanom, csak mértékkel szabad fogyasztani, hiszen héja ciánt tartalmaz.

– Hopp, én ezt bizony nem tudtam... És van-e keresettsége ezeknek az árúknak?

– Sajnos, Romániában még kevésbé ismert. A mi társadalmunk nagyon konzervatív ilyen szempontból, nehezen fogadja be az újat, s gondolom, fél kipróbálni a szokatlant.

– S ezeket hol tetszik forgalmazni?

– Az Arad megyei ménési egyetlen romániai méhészmúzeumban.

– Milyen ez a múzeum?

– 2002. május 15-én nyílt meg. Csak annyit tudok mondani, hogy gyertek, s nézzétek meg! Annyi új dolog van benne, ami a romániai kereskedelemben nem található... Pár érdekességet hadd mondjak el: például áramfejlesztő növényeket láthatnak a látogatók, hisz az áramot nem szeretik a méhek, a félvezetők tehát kordában tartják a méheket. Azok a növények, amelyek zavarják a hangyákat, fontos szerepet kapnak, mert a hangyák különösen nagy vonzalmat éreznek a méz iránt. Ugyanakkor ez nemcsak múzeum, hanem bemutató múzeum is, van egy élő része is, melyben méhek, kaptárak vannak. A múzeumban kiállított tárgyak pedig még min-

Enyedi Sarolta (Saci) és Árpi bácsi

dig használatosak, velük dolgozom...

– Tehát növényekkel is foglalkozik?

– Igen, gyógynövényeket szedek a környékről. Ez az úgynevezett flora spontana, ezekből viszont még nem termelek, a ritkaságszámba menő növények pedig összeköttetésben állnak a méhészettel. Sokan nem fogyasztanak mézet, mert attól félnek, cukruk igen megnő. Számukra szedek olyan növényt, mely csökkenti a cukrot. Ritka gyógynövényekről könyveim vannak. (Ismét kinyitja azt a bűvös zsákját, s három könyvet mutat nekem. Egyiknek szerzőjeként őt vélem felismerni, mikor jobban megnézem.)

– Mióta foglalkozik méhészetel?

– Gyermekkoromban nagypám s nagybátyám érzett elhivatottságot a méhészet iránt, én azonban már félreléptem, elhanyagoltam, hiszen egyetemre mentem, villamosmérnöki diplomát szereztem. Mostanság biológiaórákat tartok a közép- illetve a főiskolán, ugyanakkor elismert vagyok mint méhész.

– Csípték-e meg már Árpi bácsit a méhek?

– Juhuuuuuuuu! Láttál-e molnárt, aki nem lisztes?

– Nem fél?

– Félni?! Nem! Húsz csípés már zavar, főleg, ha olyan kényes helyeken kapnak el, mint például az orralj vagy fülalj.

– Van-e ismerőse, kit már megcsíptek a méhei? Tud-e oltással vagy esetleg elsősegélynyújtással szolgálni sürgősség esetén?

– Persze. Tudok. A vendégek végigvezetését rendszerint úgy szervezem meg, hogy mindazoknak, kik alacsony vérnyomással vagy visszérrel küszködnek, nem mutatok meg mindent. Ismerőseimet is, vendégeimet is csípték

már meg méhek, de hál' Istennek egyiküknek sem esett komolyabb bántódása.

– S végül egy személyes kérdés... Van-e káros szenvedélye Árpi bácsinak?

– Van há! Túl jó a szemem! S nevet...

Enyedi Sarolta

Politikus patkány

Izeg-mozog a tíz kockafej, érdeklődve néznek egy vízzel teli hatalmas kádat. A víz közepe táján szárazulat van. Körös-körül számítógépek. A Szegedi Magyar Tudományos Akadémia biológiai központjában nagy esemény zajlik.

Patkány csobban a vízbe. Úszik, össze-vissza úszik, egyszer-kétszer elmegy ugyanazon az útvonalon, de nagy kerülőt téve mindig megtalálja a szárazföldet. A fiatalok örvendenek: sikerült a kísérlet! Alaposan kiemelik a patkány intelligenciahányadosát, átlagsebességét, reflexeit.

„Ennyit foglalkozni egy ilyen állattal!” – mondhatnánk cinikusan. A patkány boldog, és röhögi a sok statisztáló fehérköpenyest. Számára a legfontosabb, hogy tömheti magába a jutalomként járó sajtot.

Vízbe csobban egy másik patkány. Azonnal ki akar jönni a vízből, de nem sikerül neki. Szemmel láthatóan utálja a vizet.

Csoportkép az Irkater Központ előtt

Székely Krisztina és Szakács Izabella

Az előző útvonalon többször is végighalad, pedig egyes lángeszek szerint ez a patkány sokkal okosabbnak tűnik, nemcsak kinézetre, hanem úszási teljesítménye alapján is. A társaság fele drukkol neki, a másik fele viszont szomorúan figyel az eseményeket.

A bajnok-patkány az előző kísérletek során a jutalom sajtot mindig elette a többiek orra elől, és szépen pocskosodott. Most azonban patkányunk a kilenctizedik körnél egyre lassúbb. Persze, mindig ugyanazt az utat teszi meg. A feszültség nő a kutatókban, míg a patkányban az életerő fogy. Egyszer csak a nyomorult már nem úszik...

Kiértékelik a szegény patkány esetét. A statisztika-összeállítás egyre nehezebben megy, mire az egyik felkiált: „Ez biztos politikus patkány volt!”

Szász Ervin

Mikes szoboravató Vaján

Rákóczi koráról szóló tudományos konferenciával ünnepelte fennállásának negyvenedik évfordulóját a vajai Vay Ádám Múzeum. Ez alkalomból avatták fel a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei településen Mikes Kelemen bronz mellszobrát, Nagy Lajos Imre nyíregyházi szobrászművész alkotását. Állandó és időszakos kiállításokkal emlékszik meg az 1964-ben alapított vajai múzeum a Rákóczi-szabadságharc eseményeiről, valamint a Vay hídról, amelynek több tagja is beírta a nevét a magyar történelembe. Vay László, Mihály és Ádám a Rákóczi-szabadságharc napjaiban játszottak igen fontos szerepet. Az utóbbi Rákóczi udvari marsallja, Munkács és más várak kapitánya volt, és a száműzetésbe is követte a fejedelmet.

Értékkel gazdagodni, ajándékot kapni mindig öröm. Ha pedig érzéseinket is megoszthatjuk, mert az ajándékot együtt kapjuk, akkor ünnep van. Mint itt Vaján, amikor a kastély körül a szoborpark újabb műalkotással, Nagy Lajos Imre szobrászművész Mikes Kelemen ábrázoló, szívet melegítően emberi arcú szobrával gazdagodik, és alkalmat nyújt arra, hogy együtt legyünk és ünnepeljünk.

Találkozásunk azért is különösen szép, mert ritkán adatik meg, hogy egy megemlékezés a maga teljességében a legtisztább érzéséről, a hűségről szóljon. Annak mély emberi tartalmáról, a tények sokaságában megnyilvánuló gazdagságáról. Mert ez az érzés úgy általában nem létezhet, csak mindig az embert próbára tevő, napi cselekedetekben, jellemet adó, sorsot vállaló döntésekben vagy csendes szolgálásban testet öltve.

Kérem, engedjék meg, hogy erre gondolva, most Vajáról, a szobrot megalkotó művésztől, ám elsősorban Mikes Kelemenről emlékezzek meg.

Vaján egy Rákóczi iránt mély hűségben megmaradt ember, Vay Ádám egykori birtokán, pátriájában vagyunk, aki tehetős nemesembernek születik és Lengyelországban koldusszegény bujdosóként, elfeledetten hal meg. Akit aztán alig kétszáz év múlva egy szentimentális, nemzeti parádés, csinnadrattás, különvonatos pazarló pompa után úgy temetnek el újra, hogy az akkori Állami Számvevőszék kritikáját kiváltó, igencsak szép összeget kitevő temetés költségeit senki se akarja állni. A vajai kastély és az azt ma körülvevő szoborpark így alkalmas hely lehet arra is, hogy az emberi sors hullámvasútajáról, az emlékezet kacskaringóiról, az ünneplés és az ünnep, az érzélgés és az érzelem tartalmának különbségeiről elgondolkodjunk.

Ez a hely a kezdet és vég méltóságát egyesíti. Itt öltött formát 1703 nyarán Rákóczinak az a felhívása, ami a társadalmi és nemzeti elégedetlenség fellobbbanását nemzeti kiterjedésű, állami keretekben folytatott szabadságharcra emelte, s amely később szinte ott ért véget, ahol elkezdődött. Ugyanis nyolc évvel később, 1711 telén, egy sajátos magyar-magyar találkozó csendes, személyes hangulatában ennek a várkastéllynak a falai között tárgyalta meg a Vezérlő Fejedelem a császárt szolgáló, de magyar szívű Főgenerális Pálffyval a szabadságharc olyan befejezésé-

Nagy Lajos Imre szobra a vajai múzeum udvarán

nek lehetőségeit, amely a megbékélés és a fejlődés esélyét adhatja. Igaz, már nélküle.

A mai Szabolcs, a mai Vaja két lábbal áll a földön. Vay Ádám egykori pátriája, de ugyanakkor mai lakói szorgalmának köszönhetően egyre szépülő, városiasodó település, ahol az emberek hűségesek a múlthoz, számukra többet jelent a közös erővel megmentett szépséges kastély, mint pusztán egy idegenforgalmi, vendégeket csábító lehetőség.

Mondhatjuk: az itt élők háromszáz év múltán is megmaradtak nemcsak a harcot indító, hanem a szervezett közigazgatást, a pénzügyi rendszert, az állami költségvetést megteremtő és a mély emberi tartalmú szabadságjogokat garantáló fejedelem hűségében. Ezért újulhatott meg – több kormányzati cikluson, politikai kurzuson átívelő módon, közös akaratú támogatást és összefogást élvezve – a kastély. Így lehetett igényes és gyarapodó a múzeum. Így lett szép és gondozott a híres kert. S így gazdagodhat most egy méltó alkotással a szoborpark.

Itt talán álljunk meg és gondoljunk arra, hogy az új szobor, a fejedelmet hűségesen követő főkamrás alakja abba a kertbe került, ahová tartozik. Ahol Rákóczi fiatal arcú portréját hűséges segítőinek alakjai veszik körül. Ismertek és kevésbé ismertek. Az utóbbiak – s ennek is örülünk – egyre számosabban vannak. Hiányzott Mikes Kelemen közülük, s ettől a ré-

gen várt megérkezéstől válik a mai nap itt emberivé, igazi kötődést teremtővé.

A művész hűsége az, amiről másodszor szeretnék szólni. Hiszen Nagy Lajos Imre itt él, itt tanít és alkot ebben a szabolcsi-beregi, magyarságához, hagyományaihoz hű világban. Köztéri munkái is itt láthatók. Többségében e térség településeit díszítik. Nagy Lajos Imre művészete gondolatokra indít. Most is többet ad, mint igényes, bronzba öntött újraformálását az egyetlen fennmaradt, ismeretlen festőtől származó, valamikor 1709-ben készült Mikes-arcképnek. Hiszen ezt az arcot, a fejedelem 19 éves belső inasát, pózba merevedett „udvari bejáróját” jól ismertük eddig is a lexikonok bélyegnagyságú képeiről. A bronz képmás tekintete azonban él. Atlépi az idő korlátjait. Művészi eszközökkel sugallja, adja hírül, hogy egy áldozatos, hűséges ember örökké fiatal maradhat. E kertben álló Mikes Kelemen-szobor, így hitem szerint, fontos állomása lesz Nagy Lajos Imre művészi pályafutásának. Kívánva, hogy a művész már most is, a jövőben is mindnyájunkhoz szóljon.

Így jutottam el végül magához Mikes Kelemen személyéhez.

Kérem, engedjék meg, hogy róla, arról az emberről beszéljek, akit Rákóczi hűsége jutalmául végrendeletében főkamrásának nevezett, s aki, miután 1735-ben eltemette urát, még 26 évig egyedül, de mint „édes nénjéhez” és más személyekhez, rokonokhoz írt – fiktív és valóságos – levelei bizonyítják, hűségében maradván hallgatta Rodostóban a tenger mormolását.

Mikes Kelemenről azt hisszük, hogy tudjuk, ki volt. Pedig az iskolai és egyetemi, irodalomtörténeti ismertsége ellenére ő valójában ismeretlen számunkra.

Mindjárt kérdések sora merül fel, ha róla beszélünk. Hiszen mi vezérelhette ezt kellemes arcú, szemlélődő tekintetű fiatalembert 1711-ben arra, hogy amikor a fejedelem csillaga lehanyatlott, elkísérje urát bujdosásába? A kényszer vagy a kalandvágy? Aligha! Talán vagy minden bizonnyal a Fejedelem egyéniségének, ennek az öt nyelven beszélő, kiválóan író, a pénzügyekben, a hadtudományban és a közigazgatásban kiváló szakembernek a vonzása? Az ő példája, közelsége hozta vagy hozhatta el Mikes Kelemen számára a talentum fellobbanását, a tanulás lehetőségét: az irodalmi érdeklődésnek értéket teremtő készséggé válását? Vagy mindez csak adottság volt és éppen ez teremtett kötődést? De akkor is: honnan jött az akarat, az erő ahhoz, hogy a zágoni félérvény kamasz fiú olyan emberré váljon, aki nehéz szolgálata mellett tért és időt átívelő írásokra volt képes? A született tehetséget a kor divatjának ereje, esetleg a magány és az elutasítás vagy éppen az élet napi dolgai iránti fogékonyság röptette fel? Ki tudja! És ha megvan minderre is a válasz, akkor megfőlgaskodik a kérdés: vajon mindez lehetett-e akkora erő, hogy minden mást hátrahagyjon?

Vagy talán inkább a csendes szerénységgel megélt tudatos következetesség írta meg Mikes Kelemen életpályáját? Ez indította arra, hogy nem hagyta el akkor sem az urát, amikor mehetett volna, hiszen kész volt az amnesztia? Ez szilárdította meg, amikor 35 évesen adott volt az újrakezdés és Bercsényi halála után annak fiatal özvegyével, szerelmével visszatérhetett volna az ugránsnyíra lévő Lengyelországba? Ez is lehet a magyarázat.

Így vagy úgy, de tény, hogy éppen ennek a nagypolitikával soha nem foglalkozó, a birodalmi érdekeket aligha veszélyeztető embernek nem adatott meg évtizedekkel később, Rákóczi halála után sem a Törökországból történő visszatérés lehetősége. Amikor szolgálata mindenben bevégeztetett, hiába folyamodott az uralkodóház: Mária Terézia rideg szava, üzenete szerint Rodostóból nem volt lehetséges a visszatérés. Mikes Kelemen természetesen nem volt naiv ember. Saját kárán okulva tudatában volt, hogy a hatalom soha nem felejt, soha nem bocsát meg: a hatalmi kegy, a nagyvonalúság mindig csak pusztán pillanatnyi érdek-megnyilvánulás. Mégis mindezt, miért nem érezzük keserűen sorsszerűnek, hanem inkább egy szabad ember választásának? Talán a magyarázatot egy 1726 áprilisában írt levélnek a távozó kedvesről megemlékező, s a bujdosók egyre zsugorodó udvartartásának Bercsényi halála után meghatározó tekintélyévé előlépett Forgács generálissal csendes vitaközlő gondolata adja meg.

A varázslatosan egyszerű, megengedő mondatok így szólnak: „...a hűség megmarad, ha lehet. Azt mondom, ha lehet, mert akármely nagy tűz elaluszik, ha annak eledelt nem adnak. De azt nem tartom, amit Forgács, hogy a hűség csak a kutyaéhoz illik.”

Mikes Kelemen levelezéséből és más írásaiból számomra egy gondolataiban minden korban érvényes emberi tartalmat adó, szemlélődő, mindenben a jót kereső, a sorsot méltósággal elfogadó ember alakja bontakozik ki. Engedjék meg, hogy egy mai életünkre nézve is időszerű, Mikes Kelemen versrészletet idézzek. Közel háromszáz éve írta: „*Lakunk partján a tengernek / Töltjük napját életünknek. / Annak gyakran nagy zúgását / Halljuk látjuk hánykódását, / Abban nagy halak jádzanak, / Örömiükben ugrándoznak, / De a partján, akik laknak, / Szomorúan suhajtoznak.*”

Talán felesleges itt és most ezen a szép napon a miérteken tovább tűnődni. Örüljünk annak, hogy Mikes Kelemen kettős értelemben is örökérvényű életművet hagyott hátra.

Íróként páratlan irodalmi és kortörténeti leíró dokumentumokat bízott ránk. Olyanokat, amelyek tényszerű egyszerűséggel szólnak hozzánk ma is. Olyanokat, amelyek segíthetnek eligazodni a honnan hová tartunk örök kérdésében.

A szoboravatás alkalmával pedig ünnepelhetjük azt az igen ritka emberi adottságot, ami olyan természetességgel és megértéssel képes látni és láttatni a világot – az emberi fájdalmat, az örömet, az elgyengülést és a ragaszkodást –, hogy a papírra vetett sorok megfogannak és tovább élnek bennünk. Mikes Kelemen arról győz meg bennünket, hogy önmagunk feladása és önzés nélkül lehet igazán odaadóan élni. Szeretném hinni, hogy a vajai kastélykertbe később betérő, szemlélődő vendégseregben egyre többen lesznek olyan látogatók, akiknek a szobor láttán mindez az eszébe jut. A portré művészi értéke segít ebben. A fiatal, szabályos vonású Mikes-arc a szerénységet és szilárdságot tükröző vonásokkal úgy köszön itt vissza ránk, hogy azt érezzük: értjük, miért vált azzá ez az ember, akivé lett.

Ezért kaptunk ajándékot, szívünknek is. Ezért van ma jeles ünnepünk. Köszönet érte mindazoknak, akiket megillet.

Fotótábor Torockón

Az Erdélyi Kárpát Egyesület kolozsvári osztálya, valamint a Művelődés szervezésében az idén Torockón került sor az immár harmadszorra megrendezett Nemzetközi Fotó- és Videótáborra. A tábor célkitűzéseivel híven folytatja Erdély tájainak, az ott élő embereknek, a természeti és kulturális látványnak és értékeknek a dokumentálását. Módszereire jellemző, hogy a rögzítő, felleltározó, megőrző funkció váltakozik a művészi látást és láttatást igénylő finom kompozíciókkal. Vas Géza házigazda – aki szintén fotográfus és az eddigi táborok létrehozója – az idén is gazdag programot biztosított vendégeinek: Torockó és Torockószentgyörgy környékéről eljutottak Nagyenyedre, a csájkakói vízeséshez, a szolcsvai búvópatakhoz és vízeséshez, az Intregáldé-szorosba, valamint, aki úgy választott, a Tordai-hasadékba és Verespatakra.

A húsz résztvevő fényképész közel 9000 felvételt rögzített hagyományos (analóg) és digitális hordozókra, a fotoanyagon kívül többórás videó- és hanganyag az idei tábor termése.

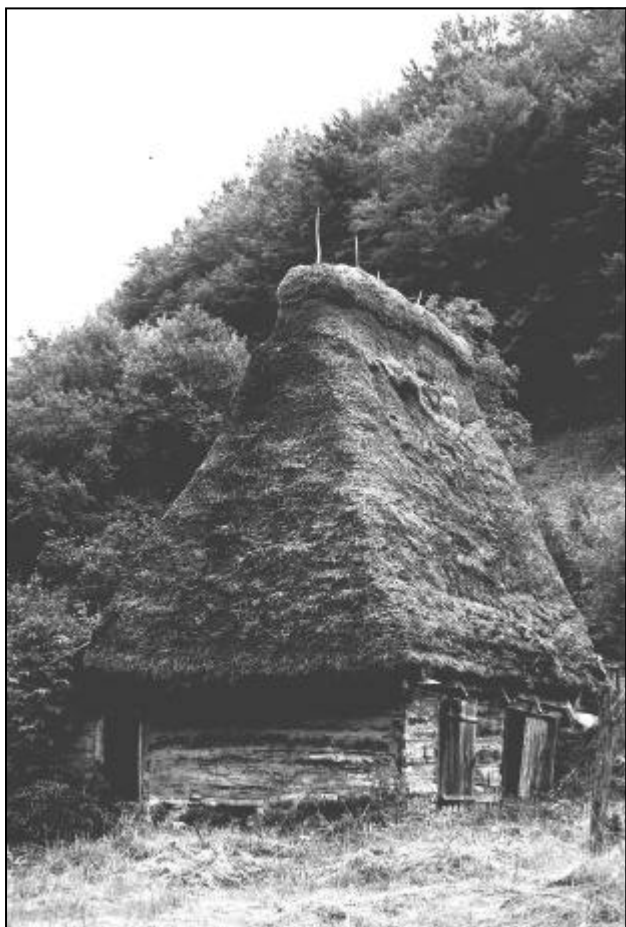
Természetesen feltevődik a kérdés, hogy van-e

Beke Gyula felvétele

Stefkovics János felvétele

Berényi Sándor fekvétele

Rádi Bálint felvétele

mennyiségi kritérium a fényképkészítésnél. Hányszor lehet fotózni az adott témát vagy épp a konkrét céltárgyat, személyt? Nos azon túl, hogy tudom, hogy a feltett kérdés (célzottan) hamis, mégis egyfajta megközelítési módját vélem fellelni ily módon a fotótábornak, mint jelenségnek. A fotós vagy fotóművész tevékenységének meghatározó eleme a megfigyelés, a külső szemlélés, a képi véleményformálás, tehát az előbbi kérdés úgy folytatódhatna, hogy miként hat a már-már tömeges megfigyelés a megfigyelt dolgokra, személyekre. Lehet-e egy tábornyi fényképész egy kisebb közösség életében igazán kívülről szemlélő, vagy egyszer csak elkezd a közösség a kamerák elvárásainak megfelelően viselkedni? Anélkül, hogy általánosan és végérvényesen eldönténém e kérdést, azt kell mondanom, hogy a torockói fotótábor nem nyomja agyon jelenlétével a megfigyelt, dokumentált, fotografált tárgyat/tárgyait. Úgy hozza képbe a falu, a környék, a vidék egy-egy látványát, mintha mindegyik felvétellel egy-egy történetet nyitna meg, amely a további felvételekkel csak tovább folytatódik. Nem a filmszerű, lineáris cselekményességre gondolok e történetek említésekor, hanem más rendezőelv szerinti sorozatokra. Egyfelől a fényképész által megragadott (kiragadott) néhány pillanatra, amint témaválasztásával, a fényárnyék beállításával, színekkel, szűrőssel, tükrözéssel megrajzolja a képet. Ezek a képek azonban ezen felületi jellemzőikkel nagyrészt a fotósról vallanak,

az ő látás(módj)át tükrözik, erről mesélnek. Másfelől a fénykép tárgyai – legyenek azok tájak, emberi alkotások de leginkább a személyek – mintegy megnyílnak, és a kép kompozíciós mélységén túl hozzáadják a műhöz saját történeti mélységük felsejlését. Nem szabad azt hinni, hogy teljesen kitárulkoznak, ehhez kilencezernyi fotó is kevés. Nem, mert nem olyan a természetük, és ezért tartom azt, hogy a torockói tábor alkotói nem telepedtek rá jelenlétükkel erre a vizuális közlésre, mert volt annyi professzionalizmus bennük, hogy a képekben rejlő történeteket csak annyira követték kameráikkal, ameddig nem váltak provokálókká. (Szójátékkal azt mondhatnám, hogy invokálták – meghívták – ezeket a képi narrációkat, nem provokálták.)

A képsorokon (legalábbis azon a válogatáson, amely a Művelődésbe eljutott) egyenrangú szerepet kap a – mennyiségi síkon – kimeríthetetlen pompájú torockói táj, a jellegzetes tárgyi-kulturális környezet, valamint az itt élő emberek portréi, életképei. A képek jobbára statikusak, az a kevés mozgás, dinamizmus, amely helyenként fellelhető sem ad igazi lendületet a kompozíciónak, mert vagy a szereplő arcvonásai, ruházata, vagy a környezet visszavezet bennünket a képben rejlő történet egy variánsához.

A válogatás legerősebb műfaja kétségkívül a portré vagy az életkép. Ha a hegyekről, patakokról akartuk tudni a nevüket, a várakról, templomokról,

Kovalcsik István felvétele

Salamon Gábor felvételei

kolostorokról, hogy ki és mikor építette őket, a képeken olyan szuggesztíven vannak megjelenítve az emberek, hogy mindent akarunk tudni róluk: történetüket a közösségben, a családban – erre aztán olyan képek játszanak igazán rá, amelyeken több nemzedék látható, akár előben, akár úgy, hogy az előtérben a mostani család, a háttérben a falon régi családi fotók látszanak. A fotográfusok oly módon hoznak eléink portrékat, főleg idős emberek arcmásait, hogy rögtön tudni szeretnénk ezeknek az embereknek az egyéni történetét mind a távoli gyerekkorból, mind pedig a fotózás délutánján. Mert csak annyit árulnak el ezek az elbeszélő képek, hogy történetük van, maga a történet rejtve marad.

Azt is gondolhatnánk, hogy hálátlan dolog portrét készíteni, hisz a lefényképezett személy karaktervonásai nem hagynak az alkotónak túl sok beleszólást a kép közvetítésébe. Itt a fikcionalitás és az értelmezés, a játék és a feltételezés minimálisra redukálódik, a személyiség súlyát viselő arc szigorúan visszavezet saját jelenvalóságába.

Köszönettel tartozunk a torockói fotótábor alkotóinak, hogy több ezer felvétellel gyarapították az erdélyi tájak és emberek fényképtárházát és főleg azért, hogy hagyták őket úgy megjelenni, ahogy ők mesélnek magukról a kamera előtt.

MŰVELŐDÉS 2004.

Tartalomjegyzék és névmutató

Közművelődés

xxx A IX. Bánsági Magyar Napok programja 3:7
xxx A Sztánai Műhely naplójából 5: 6
xxx Művelődés 2004. Tartalomjegyzék és névmutató 12:15
xxx Tordaszentlászlói kórustalálkozó. Felhívás 4:31
Á. Z.: Szent István-nap Szentgericén 11:7
Ábrám Zoltán: Maros megyei hírek 4:4
Balázs K. Attila: Írótabor utáni reflexiók 10:10
Boér Jenő: Helyzetkép Lugosról. Beszélgetés ft. Butnaru Antal lugosi esperes-plébánossal 3:6; Horvát sors a mai Bánságban 10:17
Bréda, François: A gól logoszai 10:8
Császár Kinga – Tasnádi Enikő Noémi: Tavaszodik Sztánán 5:8
Dukrét Géza: Honismereti konferencia Sárközújla-
kon 11:8; IX. Partiumi Honismereti Konferencia 1: 6
Enyedi Sarolta: Mézes bácsi a diákok közt 12:8
Enyedi Sarolta – Kocsis Boglárka – Szász Enikő: Sza-
vanna Kisiratoson 12:7
Fekete Albert: A Sztánai Műhely 5:4
Fekete Hunor: Politizálni – de hogyan? 10:13
Gaal György: A Brassai-hét harmincötödszörre 10:19
Gábor Dénes: Hogyan lettem ex libris gyűjtő? Toll-
vonások Berei Soó Rezső arcéléhez 1: 14; Százéves a
Kolozsvári testvérek – Márton és György – Sárkány-
ölő Szent György kolozsvári szobra 12:19
Gáspár Attila: Levél a szórványból 10:16
Gutmann Mihály: Beköszöntő 6/9:7
Kertész Melinda: 14 éves a brassói magyar tévéadás
4: 4
Kocsis Boglárka : Szegény, sovány kalauz 12 :6
Kovács Árpád : Mikes szoboravató Vaján 12 :10
Könyveinkről 1:31; 2:31
Kurkó Anna: Táncolni kell! 10:21
Ladányi Emese: „Dalra, magyar!” 11:6
Lajos Béla – Ferenczy András: A gazdakör erősebb,
mint az RMDSZ 12:7
László Bakk Anikó: Mi is vagy te, Amaryllis? 2:6
Mátyás Napok Kolozsvárt 2004 2: 6
Miklóssy Vári Vilmos: Berei Soó Rezső emlékévk 1:13
Neményi József Nándor: Esélyek és kilátások 2004-
ben 1: 3
Nyulas Ferenc: Káli Napok – Káli Vigasságok 10:23
Pap Noémi: A piaci verseny és a reklám pszichológi-
ai és szociológiai szempontból 1:12
Papp Hunor Zsolt: Sztánai életkép 5:7
Pécsi Györgyi: Cseke Péter Pro Literatura-díja 11: 9
Pleša Róbert: Marketing tabor 1:11
Romhányi András: Közművelődési szakemberkép-
zés Székelyföldön 5:30
Sotir Demartini Edit – Szűcs Zsuzsanna: 300 millió
dinnnyéből 12 :6
Spectator Médiatábor 2004 12:6
Sütő Ferenc: www.muvelodes.ro 10:3; Torockói fotó-
tábor 12:12
Sylvester Lajos: Ablak Európára. 40 éves a bécsi
Europa Club 4:5; Egy rádiós kamararendezvény
margójára 1: 9
Szabó Géza: Történetek egy-két teraszról. Vitanap a

Kék Lagúnában 10:4

Szabó Zsolt: Fura demokrácia 12:3; Kórustárunk
6/9:7; Sztána és völgye 5:3; Ugrás a sötétbe? 4:3
Szász Ervin: Politikus patkány 12:9
Székely Sebestyén: Amici Amarylli 2004 4:13
Széman Emese Rózsa: XII. BáthoryBáthory Napok
12:4
Szepesi Beáta: A hiba mindig az ön készülékében
van! 12:6
Szonda Szabolcs: Az irodalom helye Zetelaka törté-
netében 10:11
Tukács Fábián: Duna Televízió 1:12
Vári Csaba: Mire (volna) jó egy írótabor? 10:11
Zsakó Erzsébet: A Mátyás-napok epilógusa 3:5
Zsidó Ferenc: Zetelaka: élet vagy irodalom? 10:9

Galéria

Adorján Botond: Az emberi butaság 11:16
Forró Miklós: Szeretném végre fedél alá hozni első
egyéni tárlatom. Beszélgetés Ráduly Margit textil-
művésszel 3:16
Furu Árpád: Fekete-piros képek. Széki népi építész-
eti felmérés 4:14
Gábor Dénes: Világok és virágok. Starmüller Katalin
kiállítása elé 3:14
Murad Betty: Túlélési tábor? IPPART, nyolcadszor
10:24
Orbán István életrajzi adatai 1:18
Popovics Béla : A Feszty körkép: a teljes munkácsi
panoráma 12 :21
Sütő Ferenc: A szépművészet hármass útján 1:16
Szabó Attila: Új kerékvágásban az IPPART 2:16
Szabó Géza: Vizuális publicisztika 11:14
Wagner Péter: Feneketlen mélység kútja... Szék népi
építészetéről 4:16

Vadrózsa

Ágoston Palkó Emese: Párválasztási szokások Sztá-
nán 5:21
András Mihály: A nyolcadik mezősegi turné és vicei
találkozó után 2:18
Balázs Lajos: „Minden impresszió...” A halottal
együtt érző természet 1:19
Janitsek Jenő: Sztána lakossága a 19. század elején
5:19
Kiss Katalin: A zene és tánc bűvöletében. A VII. Ifjú-
sági NéptáncTalálkozóról 4:9
Köntös Imola: Kerekasztal-beszélgetés 4: 8
László Bakk Anikó: Néptánc és zeneóvoda. Mit tett,
tehet egy zene(pedagógus) Erdély tánc kultúrájáért?
4:10
Lőrincz József: Mátyás király Farkaslakán 2:15
Szabó Márton: Gyermekkori emlék 4:19
Szászák Gabriella – Tikk Dóra: Sztánai szokások 5:16
Szentimrei Judit: A széki Zsuzsi-babák 4:18
Tatár Zoltán: Három év Széken 4:20
Tekse Antal: A csiki falvak települési rendszeréről
1:22

Enciklopédia

Angi István: Múzsák testvérisége egy emlékestén 2:10
Bakos István: A Bethlen Gábor Alapítvány és díjai 1:24
Balogh Balázs – Fülemile Ágnes: Etnikai feszültségek a magyar-román egymásról alkotott képben 5:23
Boda Edit: Dsida Jenőre emlékezve 2:25
Bodor Ferenc: Az én falum (Mike Tamás fotói) 3:12
Buzás Pál: Kós Károly levelezése Buzás Lajossal 11:10
Csetriné Lingvay Klára: Költők az Iza partján. Máramarossziget emlékezete Juhász Gyula költészetében 2:20
Deák Adrienn: Sztána és környéke. Az élővilág, a mezőgazdaság és a természet állapota, a természetkímélő gazdálkodás lehetőségei 5:9
Derzsi Ottó: Ajánlás 3:18
Dezső István: Hollódtól Szilágysomlyóig 3: 8
Gaal György: Ahol Mátyás született 2:13; Kolozsmonostor titkai 2: 9
Gábor Dénes: Kettős Balassi-évforduló Esztergomban 11:21
Gurzó K. Enikő: Ormós Zsigmond hagyatéka 2:30; Ormós Zsigmond, a polihisztor 1:28
Herczeg Ágnes – Jánosi Csaba: Tündérek és óriások földjén. Borvízkalákák Csíkbán 11:11
Herepei János: Hosszú utca, Szappany utca, Szappanyváros 3:21; Kolozsvár 4:26
Homonnainé Andrásné Daday Lenke: Visszaemlékezés Daday Lórándra 12:27
Horváth István: Balassi Bálint megsebesülésének helyszíne: Esztergom-Víziváros 11:22
Incze László: „A nagy tűzben majd elégtünk...” 12:24
Kántor Lajos: Reményik és Németh László 10:29
Kovács Ferenc: A zarándok 2:24; II. Rákóczi Ferenc felkeléséről 1:26
Kusztos Györgyi: Ignác Rózsa életműve és az irodalmi köztudat 4:24
László Ferenc: Bartók és a szarvasok 3:3
Lászlóffy Csaba: A „kívülálló”. Derzsi Sándor pokolbeli hagyatékából 3:18
Lőrincz József: Anekdóták az ezredfordulón 4:29
Lupescu Radu: A Hunyadi-család címerképe: a holló 2:7
Mlakár Vivien: A sztánai házak és porták 5:26
Murádin Katalin: Egy építész a polgárosodó Kolozsváron 2: 12
Pomogáts Béla: A magyar nyelv helyzete a világban. Ellentmondások, lehetőségek 11:3; Lázadás és tragikum. Szilágyi Domokos verseiről 10:27; Nemzeti önvédelem és európai integráció. Illyés Gyula öröksége 2:3
Sas Péter: A garabonciás. Emlékez(tet)ő Bodor Ferencre 3:11; A sztánai otthon 5:14; Szék jeles szülötte: Köpeczi Sebestyén József 4:22
Szászák Gabriella: Sztánai utcakép – építészeti értékek 5:13
Szentimrei Judit: Sztánai emlékek 5: 28
Szócs Katalin: Az ünnep fénye 2:26
Tekse Antal: Baka János, a csíki néptanító 2:28
Tóth Krisztina: Balassi Bálint származása, családi kapcsolatai 11:28
Váry O. Péter: Háromszéki istenes emlékek 3:27
Z. Urbán Aladár: Balassi és Kékkő 11:26

Játékszín

Gergely Zsuzsa: „A színház az életem”. 90 éves Senkálzsky Endre színművész, a Kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagja 11:18
Szabó Géza: A nagy Pé: por és papír, avagy Hamlet esete a popcorn-kultúrával 11:19

Kórustár

Ádám Jenő Bűnbánó ének 6/9:63
Bárdos Lajos: Az árgyélus kismadár 6/9:66; Bújj be, béka 6/9:67; Elment a lúd vándorolni 6/9:65; Erdélyi József: Istené az áldás 6/9:62; Mária, Mária 6/9:64; Menyasszony, vőlegény 6/9:65; Ugyan édes komámasszony 6/9:70
Bartók Béla: Héjja, héjja, karahéjja 6/9:19; Huszárnóta 6/9:20; Icke-picike a csabai utca 6/9:18; Levél az otthoniakhoz 6/9:23; Ne hagyj itt! 6/9:26; Ne menj el! 6/9:28; Resteknek nótája! 6/9:30; Szegény legény vagyok én 6/9:17;
Birtalan József: Zavaros a Nyárad 6/9:98
Csíky Boldizsár: Weöres Sándor: Csöndes dal 6/9: 109
Csomasz Tóth Kálmán: 116. zsoltár. Szeretem és áldom az Úr Istent 6/9:71; 125. zsoltár. Akik bíznak az Úr Istenben 6/9:72
Delly Szabó Géza: Este van már, hetet ütött az óra 6/9:58; Jaj de nehéz a szerelmet eltitkolni 6/9:60
Erkel Ferenc: Kölcsey Ferenc: Himnusz 6/9:11
Eszterházy Pál: Jövel, Teremtő Szentlélek 6/9:8
Farkas Ferenc: 8. zsoltár. Ó, felséges Úr, mi kegyes Istenünk 6/9:73
Gárdonyi Zoltán: Balassi Bálint: Bocsásd meg, Úr Isten 6/9:74
Gáspár Attila: Kis karácsonyi szvit 12 :30; Luther Márton: Erős várunk 6/9:126; Nikolai Fülöp: Szívünk vígsággal ma bétölt 12:29
Halmos László: 65. zsoltár. Áldjátok Istenünket 6/9: 76
Jagamas János: Anyám, anyám, édesanyám 6/9:84; Ha, te csóka, csicsóka 6/9:88; Három szabólegények 6/9:78; Széki nóta 6/9:81; Szivárvány havasán 6/9: 83
Karai József: Weöres Sándor: Ugrótánc 6/9:93
Kocsár Miklós: Süssél nap 6/9:111
Kodály Zoltán: 121. zsoltár. Szemem a bércekre vettem 6/9:120; 126. zsoltár. Mikor fogságból Isten 6/9: 35; 150. zsoltár. Dicsérjétek az urat! 6/9:37; 33. zsoltár. Nosza, ti istenfélő hívek 6/9:32; A csikó 6/9:41; Ave Maria 6/9:47; Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz 6/9:43; Ének Szent István királyhoz 6/9:50; Esti dal 6/9:52; Gömöri dal 6/9:45; Jankovich Ferenc: Jelíge 6/9:54; Nagyszalontai köszöntő 6/9:55; Zöld erdőben 6/9:56; 124. zsoltár. Az Izráel ezt nyilván mondhatj 6/9: 34
Liszt Ferenc: Vargha Károly: Üzenet 6/9:12
Márkos Albert: Jőnek, jőnek 6/9: 89; Udvaromon 6/9:85
Maróthi Görgy: 42. zsoltár. Mint a szép híves patakra (ford. Szenci Molnár Albert) 6/9:10
Mosonyi Mihály: Tavasz dal 6/9: 13
Rezessy László: Csordapásztorok 6/9:75
Seprődi János: Vásárhelyi csárdába 6/9:15
Szalay Miklós: Édesanyám 6/9:86
Szokolay Sándor: Áldjuk Isten nagy kegyelmét 6/9: 103
Szőnyi Erzsébet: 21. zsoltár. Az Úr Isten az én vilá-

gosságom 6/9: 92
 Terényi Ede: Fehér liliomszál 6/9:
 105; Ha folyóvíz vónék 6/9: 107
 Vermessy Péter Ipa, iva, páva
 6/9:125

Illusztrációk

Adorján Ilona 2:3;10:22,31
 Albert Szilárd 4:9
 Andrásofszky Barna 12 :5
 Balassi Bálint 11:21
 Balázs K. Attila 10:10
 Bálint István 5:17
 Bálint Istvánné 5:17
 Bartók László 12 :6
 Beke Gyula 12:12
 Berei Soó Rezső 1:13–15
 Berényi Sándor 12:13
 Bíró István 10:25
 Bisztrai Mária 4:18
 Bodor Ferenc 3:11
 Bogdán Léaszló 10:4,7
 Bordás Ferenc 1:15
 Bréda, Francois 10:9
 Butnaru Antal 3:6
 Cseke Péter 11:9
 Dénes László 10:8
 Derzsi Sándor 3:18
 Dobra Péter 10:17
 Elek Tibor 10:4
 Farkas Wellmann Éva 10:4
 Fekete Gyula 12:5
 Fekete Szabó András 12:4
 Fekete Vince 10:12
 Fodor Sándor 10:4
 György Attila 10:8
 Hajdu Attila 10:26
 Herepei János 3:26
 Holló Zsuzsanna 12:26
 IPPART 2:16
 Károlyi Gábor 12:28
 Kása Péter 12:19
 Keresztes József 10:26
 Király Anna 12:31
 Király László 10:4
 Koncz András 12:28
 Kovalcsik István 12:14
 Kós Károly 5:2,13–15; 11:10
 Kós Károly, dr. 4:18
 Kós Károlyné, dr. 4:18
 Kostyák Márton 4:9
 Könczey Elemér 11:2,5,14–17,26,
 30,31
 Köpeczi Sebestyén József 4:22
 Lévai Krisztina 12:18
 Márkus László 2:17; 10:15
 Barta Ilona 2:17
 Mátyás király 2:6,7,8
 Mikes Kelemen 12:10
 Nagy Dániel 10:23,24
 Nagy Lajos Imre 12:10
 Ónag Zoltán 10:6,11
 Orbán Balázs 1:13
 Orbán István 1:3,8,12,
 16,17,18,19,21,22,23
 Orbán János Dénes 10:12

Ormós Zsigmond 2:29
 Puskel Emese 12:6
 Rádi Bálint 12:13
 Ráduly Margit 3:16,17
 Rodler Miklós 12:18
 Salamon Gábor 12:14
 Sántha Attila 10:5,12
 Senkálzky Endre 11:18
 Starmüller Katalin
 3:2,3,13–15,20,24
 Stefkovics János 12:18
 Sylvester Lajos 1:9
 Szabó Attila 2:17; 10:30
 Szabó Géza 10:6
 Szabó Márton 4:19
 Szabó Vilmos 2:2; 10:2,24
 Széman Péter 12 :4
 Szent György 12 :19
 Szentimrei Judit 4:18
 Szonda Szabolcs 10:11
 Takács Edvárd 11:11–13
 Tolcsvay Béla 12 :4
 Váncza Edit 2:17
 Varga Zsuzsanna 12:31
 Vas Géza 5:21
 Vida Gyula 12 :4
 Wagner Péter 4:2,12–17
 Wesselényi Miklós 10:16

Névmutató

Ábrám Zoltán 4:4; 11:7
 Ádám Jenő 6/9:63
 Adorján Botond 11:16
 Adorján Ilona 2:3;10:22,31
 Ágoston Palkó Emese 5:21
 Albert Szilárd 4:9
 András Mihály 2:18
 Andrásofszky Barna 12 :5
 Angi István 2:10
 I. Apafi Mihály 3:25
 Baka János 2:28
 Bakos István 1: 24
 Balassi Bálint 6/9:74;11:21
 Balázs K. Attila 10:10
 Balázs Lajos 1:19
 Bálint István 5:17
 Bálint Istvánné 5:17
 Balogh Balázs 5:23
 Bárdos Lajos 6/9:62–67,70
 Barta Ilona 2:17
 Bartók Béla 3:3;6/9:17–20, 23–30
 Bartók László 12 :6
 Beke Gyula, 12:12
 Berei Soó Rezső 1:13–15
 Berényi Sándor 12:13
 Berzsenyi Dániel 6/9:43
 Bíró István 10:25
 Birtalan József 6/9:98
 Bisztrai Mária 4:18
 Boda Edit 2:25
 Bodor Ferenc 3:11
 Boér Jenő 3:3; 10:17
 Bogdán László 10:4,7
 Bordás Ferenc 1:15
 Bréda, François 10:8,9
 Butnaru Antal 3:6

Buzás Lajos 11:10
 Buzás Pál 11:10
 Császár Kinga 5:8
 Cseke Péter 11:9
 Csepei János 2:16
 Csepei Jánosné 2:16
 Csetriné Lingvay Klára 2:20
 Csíky Boldizsár 6/9 :109
 Csomasz Tóth Kálmán 6/9:71,72
 Daday Lóránd 12:27
 Deák Adrienn 5:9
 Delly Szabó Géza 6/9:58;60
 Dénes László 10:8
 Derzsi Ottó 3:18
 Derzsi Sándor 3:18
 Dezső István 3: 8
 Dobra Péter 10:17
 Dsida Jenő 2:25
 Dukrét Géza 1: 6; 11:8
 Elek Tibor 10:4
 Enyedi Sarolta 12:7
 Erkel Ferenc 6/9:11
 Eszterházy Pál 6/9:8
 Farkas Ferenc 6/9:73
 Farkas Wellmann Éva 10:4
 Fekete Albert 5:4
 Fekete Gyula 12:5
 Fekete Hunor 10:13
 Fekete Szabó András 12:4
 Fekete Vince 10:12
 Ferenczy András 12:8
 Fodor Sándor 10:4
 Forró Miklós 3:16
 Fülemile Ágnes 5:23
 Furu Árpád 4:14
 Gaal György 2:9,13;10:19
 Gábor Dénes 1:14; 3:14; 11:21;
 12:19
 Gárdonyi Zoltán 6/9:74
 Gáspár Attila 6/9:126;10:16;12:30
 Gergely Zsuzsa 11:18
 Gurzó K. Enikő 1:28 2:30
 Gutmann Mihály 6/9:7
 György Attila 10:8
 Hajdu Attila 2:19;10:26
 Halmos László 6/9:76
 Herczeg Ágnes 11:11
 Herepei János 3:21,26; 4:26
 Holló Zsuzsanna 12:3,18,26;
 Homonnainé Daday Lenke 12:28
 Horváth István 11:22
 Huszár Xénia 2:16
 Ignác Rózsa 4:24
 Illyés Gyula öröksége 2:3
 Incze László 12:26
 IPPART 2:16
 Jagamas János 6/9:78, 81,83,84,88
 Janitsek Jenő 5:19
 Jankovich Ferenc:6/9:54
 Jánosi Csaba 11:11
 Juhász Gyula 2:20
 Kántor Lajos 10:29
 Karai József 6/9:93
 Károlyi Gábor 12:28
 Kása Péter 12:19
 Keresztes József 10:26
 Kertész Melinda 4: 4

Király Anna 12:31
 Király László 10:4
 Kiss Katalin 4:9
 Kocsár Miklós 6/9:111
 Kocsis Boglárka 12:6
 Kodály Zoltán 6/9:32–35, 37, 41, 43, 45, 47, 50, 52, 54–56, 120
 Kolozsvári testvérek 12:19
 Koncz András 12:28
 Kós Károly 5:2,13–15; 11:10
 Kós Károly, dr. 4:18
 Kós Károlyné, dr. 4:18
 Kostyák Márton 4:9
 Kovács Árpád 12:11
 Kovács Ferenc 1:26; 2:24
 Kovalcsik István 12:14
 Kölcsey Ferenc 6/9:11
 Könczey Elemér
 11:2,5,14–17,26,30,31
 Köntös Imola 4: 8
 Köpeczi Sebestyén József 4:22
 Kőrösi Csoma Sándor 2:24
 Kurkó Anna 10:21
 Kuszto Györgyi 4:24
 Ladányi Emese 11:6
 Lajos Béla 12:8
 László Bakk Ani kó 2:6; 4:10
 László Ferenc 3:3
 Lászlóffy Csaba 3:18
 Lévai Krisztina 12:18
 Liszt Ferenc 6/9:12
 Lőrincz József 2:15; 4:29
 Lupescu Radu 2:7
 Luther Márton 6/9:126
 Márkos Albert 6/9: 85,89
 Márkus László 2:17; 10:15
 Maróthi Görgy 6/9:10
 Mátyás király 2: 6–8,13,15; 3:5
 Mike Tamás 3:12
 Mikes Kelemen 12:10
 Miklóssy Vári Vilmos 1:13
 Mlakár Vivien 5:26
 Mosonyi Mihály 6/9:13
 Murad Betty 10:24; 12:18
 Murad Betty 12 :18
 Murádin Katalin 2: 12
 Nagy Dániel 10:23,24
 Nagy Lajos Imre 12:10
 Neményi József Nándor 1: 3
 Németh László 10:29
 Nikolai Fülöp 12:30
 Nyulas Ferenc 10:23
 Ónag Zoltán 10:6,11
 Orbán Balázs 1:13
 Orbán István 1:3,8,12, 16–19,21,22,23
 Orbán János Dénes 10:12
 Ormós Zsigmond 1:28; 2:29,30
 Pákei Lajos 2:12
 Pap Noémi 1:12
 Papp Hunor Zsolt 5:7
 Pécsi Györgyi 11: 9
 Pleşa Róbert 1:11
 Pomogáts Béla 2:310:27; 11:3
 Popovics Béla 12:23
 Puskel Emese 12:6
 Rádi Bálint 12:13

Ráduly Margit 3:16,17
 II. Rákóczi Ferenc 1:26
 Reményik Sándor 10:29
 Rezessy László 6/9:75
 Rodler Miklós 12:18
 Romhányi András 5:30
 Salamon Gábor 12:14
 Sántha Attila 10:5,12
 Sas Péter 3:11; 4:22;5:14
 Senkálzky Endre 11:18
 Seprődi János 6/9:15
 Skultéty Csaba 3:25
 Sotir Demartini Edit 12:7
 Starmüller Katalin 3:2,3,13–15,20, 24
 Stefkovics János 12:18; 12:12
 Sütő Ferenc 1:16; 10:3; 12 :14
 Sylvester Lajos 1: 9; 4:5
 Szabó Attila 2:16,17; 10:30
 Szabó Géza 10:4,6; 11:14,19
 Szabó Márton 4:19
 Szabó Márton, id. 4:19
 Szabó Vilmos 2:2; 10:2,24
 Szabó Zsolt 4:3; 5:3; 6/9:7; 12 :3
 Szalay Miklós 6/9:86
 Szász Enikő 12:7
 Szász Ervin 12:9
 Szaszák Gabriella 5:13, 5:16
 Székely Sebestyén 4:13
 Széman Emese Rózsa 12:5
 Széman Péter 12:4
 Szenci Molnár Albert 6/9:10
 Szent György szobor 12 :19
 Szentimrei Judit 4:18; 5:28
 Szepesi Beáta 12:6

Szigethy Rudolf 12:19
 Szilágyi Domokos 10:27
 Szócs Katalin 2:26
 Szokolay Sándor 6/9:103
 Szonda Szabolcs 10:11
 Szónyi Erzsébet 6/9:92
 Szűcs Zsuzsanna 12:7
 Takács Edvárd 11:11–13
 Tamási Áron 4:29
 Tasnádi Enikő Noémi 5:8
 Tatár Zoltán 4:20
 Tekse Antal 1:22; 2:28
 Terényi Ede 6/9:105,107
 Tikk Dóra 5:16
 Tolcsvay Béla 12 :4
 Tóth Krisztina 11:28
 Tukács Fábrián 1:12
 Váncza Edit 2:17
 Varga Zsuzsanna 12:31
 Vargha Károly 6/9:12
 Vári Csaba 10:11
 Váry O. Péter 3:27
 Vas Géza 5:21
 Vermessy Péter 6/9:125
 Vida Gyula 12 :4
 Wagner Péter 4:2,12–17
 Weöres Sándor 6/9:93,109
 Wesselényi Miklós 10:16
 Z. Urbán Aladár 11:26
 Zsakó Erzsébet 3:5
 Zsidó Ferenc 10:9

Összeállította

MURAD BETTY

Holló Zsuzsa felvétele

Százéves a Kolozsvári testvérek – Márton és György – Sárkányölő Szent György kolozsvári szobra

Szeptember 24-én, pénteken délután 6 órakor a Farkas utcai református templom előtti kis téren népes közönség gyülekezett, hogy az EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) meghirdette centenáriumi ünnepség részvevője legyen, mert napra pontosan ekkortól van Kolozsvárnak is Szent György szobra. Noha az időjárás nem kimondottan kedvezett, enyhén szemerkélő eső hullott az ólmos felhőkből, az őszi időjárás egyáltalán nem változtatta morcosakká/rosszkedvűekké a jelenlevőket.

Dáné Tibor Kálmán az EMKE képviselőjeként köszöntő szavaiban elmondta, hogy az impozáns, sokalakos Mátyás szobor mellett ugyancsak egy évszázada díszbe a kincses városnak ez az egyalakos katonaszobor is. Kolozsvári száz esztendejének nagyobb részét a róla elnevezett téren, a Központi Egyetemi Könyvtár előtt töltötte (a tér mai nevét Lucian Blaga filozófus-költőről kapta, de egy ideig Béke tér is volt). 1959-ben, a nagy városrendezési munkálatok idején költöztették mai – mi tagadás, sokkal hozzáillőbb – helyére, a régi patináját mindmáig romlatlanul megőrzött Farkas utcába. Számontartásra érdemes tény, hogy a helyszín megválasztásában lényeges szerepet játszott Balogh Edgár véleménye is.

Mint köztudott, az eredeti szobrot a lovagiasságáról (is) híres Nagy Lajos király (1342–1382) uralkodása idején, és az ő megbízásából alkották a híres Kolozsvári Miklós festő-mester szobrász fiái: Márton és György 1373-ban, mint az európai protorenészansz művészet egyik legkiválóbb remekművét, a Sárkányölő Szent György szobrot, hogy aztán Nagy Lajos birodalmának egyik szellemi központjában, Prágában állítsák fel a vár – Hradzsín – udvarában, ahol ma is látható. Ám meg kell mondani, hogy tulajdonképpen az sem az eredeti, mert a művész-testvérpár ólom tartalmú ötvözetből készítette a mesterpéldányt, amit az időjárás viszontgá-

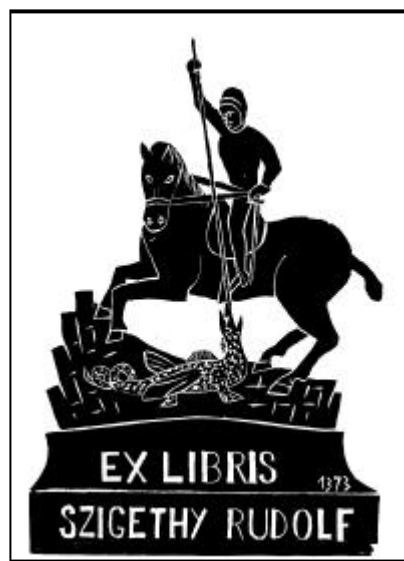
ságai miatt fokozottan védeni/óvni kell, ezért a vár múzeumban őrzik, a téren pedig ugyanúgy bronzból öntött szobormásolat áll, amint a kolozsvári, a budapesti két(!) Szent György szobor és a szegedi Dóm-téren, az árkádok alatt látható, 1938-ban öntött és 1939. június 21-én felállított szobormásolat is bronz-öntvény, tudjuk meg Péter Lászlónak a Magyar Nemzetben 1985. május 25-én közölt cikkéből.

A budapesti másolatok készítésében Klebelsberg Kuno érdeme elvitathatatlan, aki 1922–1931 között vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Egy másolat van a Gellért hegy oldalában, a Halászbástya alatt, egy pedig az ún. Eperkertben, ahol a szobrászképzés folyt Stróbl Alajos irányításával. Ma is ott működik a Képzőművészeti Főiskola szobrászati részlege.

A mi kolozsvári másolatunk száz évvel ezelőtt született, 2500 helyi polgár nagylelkű közadakozásának köszönhetően, akik nem sajnálták rá kiadni a nem csekély összeget. Említést érdemlő adalék az a tény is, hogy az adakozók listáján a memorandisták védőügyvédjének, Amos Fráncunak a neve is 10 koronával szerepel.

Az allegorikus szobor mondanója: az ember élete folyamán állandó harcban áll a gonosszal, meg kell küzdenie vele, de mindig győzedelmeskedik is fölötte, fejtette ki rövid helyszíni előadásában Murádin Jenő művészettörténész. Utána Ioan Sbârciu, a Képzőművészeti Egyetem rektora is tartott egy rövid kiselőadást, hangsúlyozva azt, hogy Kolozsvár lakosainak erkölcsi kötelessége megbecsülni és megőrizni ezt a remekművet, amely művészeti szempontból is világszintre emeli a várost.

Az ünnepi beszédek elhangzása után a szobor talapzatához elhelyezett koszorúk bizonyítják, hogy Kolozsvár lakossága tudatában van az érték nagyságának. Elsőnek a Magyar Köztársaság helyi kirendeltségének képviselője, Cseh Áron főkonzul helyezte el

Kása Péter grafikája

az általa képviselt hivatal szívét-lelket melengető szép, babérleveles, nemzeti színű szalagos koszorúját, majd az EMKE, az RMDSZ ügyvezető elnökségének művelődési főosztálya, a Kolozs megyei RMDSZ szervezet képviselői, a Kelemen Lajos Múemlékvédő Társaság, végül a László Bakk Anikó képviselte Amaryllis Társaság koszorúit kerültek a szobor talapzatához.

Számontartásra érdemes történelmi tény, hogy a legendás életű Szent György tulajdonképpen vértanú volt, a 4. században, a keresztényüldöző Diocletianus császár uralkodása idején halt meg hitéért. A hagyomány szerint Bejrút környékén, a Földközi-tenger partján egy emberáldozatot követelő sárkányt győzött le, s ezáltal a környék rettegő lakosainak szerzett nagy örömet. Tisztelete innen terjedt el.

A szoborünneplés másnapján, 25-én szombaton az Unitárius Püspökség Dávid Ferenc dísztermében egész napos tudományos ülészekon rótták le kegyeletüket jeles tudós előadók – Szabó Árpád főtiszteletű unitárius püspök, Kötő József EMKE-elnök, Csetri Elek akadémikus, Murádin Jenő kolozsvári, Kerny Teréz és Sümegi György budapesti művészettörténészek, Kovács András és Egyed Emese, egyetemi tanárok. Fáradozásaikat fogadják mindannyian Kolozsvár lakosságának őszinte köszönetét.

A Feszty-körkép: a teljes munkácsi panoráma

Feszty Árpád *A magyarok bejövetele* című hatalmas körkép megálmodója. A millenniumra készített mű Budapesten a II. világháborúban súlyosan megsérült. A millicentenáriumra restaurálták, s azóta Opusztaszeren tekinthető meg.

Alapos előtanulmányok után Feszty Árpád társával együtt Munkácson készítette a körkép vázlatait. A művész egyrészt ismerhette az Anonymus *Gestájában* gyökerező, a várossal kapcsolatos honfoglaláskori mondát, amelynek egy kibővített változata a 19. század első felében már írott formában is hozzáférhető volt, másrészt Feszty Jókai Mór nevelt lányának a férjeként közvetlenül is hallhatott e város gyönyörű fekvéséről, ugyanis a nagy romantikus mesemondó Munkácsy Mihály társaságában tartózkodott itt 1882-ben. Egyébként Jókai javaslatára választotta Feszty a honfoglalást témájául, miután 1891-ben Párizsban megtekintette a napóleoni háborúról festett panorámát, és ennek hatására határozta el egy nagyszabású körkép megfestését.

A 120 méter hosszú, 15 méter magas és 38 méter átmérőjű, illetve több mint 2000 figurát felvonulatot alkotás 1892-től 1894-ig készült. Feszty gondos előtanulmányok után, neves festőművészek bevonásával kezdett hozzá a munkához. Még a felesége, Jókai Róza (Laborfalvy Róza unokája) is részt vállalt az alkotásban: a sebesültek és halottak megfestése lett az ő feladata. (Egyébként férjéhez hasonlóan, ő is elvégezte a Müncheneri Akadémiát.)

Mivel az alkotás témája a magyarok bejövetele, sokan azt gondolják, hogy a háttér Verecke vidéke képezi. Ám a körkép teljes egészében Munkácsot és környékét ábrázolja. Egyértelműen felismerhetőek a várost körülölelő hegyek, a csendesen hömpölygő Latorca és a nyugati irányban elnyújtózó alföld, amelynek határán méltóságteljesen magasodik ki a várhegy.

Megítélésem szerint a művészek több munkácsi dombra is felkapaszkodtak a minél hitelesebb pano-

róma megörökítése végett. Végigjártam a körkép reprodukciójával a kezemben a lehetséges helyszíneket. Az egyik a munkácsi Csernek-hegy (Klastrom-hegy) egyik nyugatra néző magaslata volt. A városban ez idő tájt közismert monda szerint honfoglaló őseink a vereckei átkeles után először ezen a dombon álltak meg pihenni: Feszty a történelmi hitelesség szempontját figyelembe véve felkapaszkodhatott erre a festői magaslatra, ahonnan egyébként az egyik legszebb rálátás is nyílik a városra és környékére.

A festők másik helyszíne a város délkeleti határában található Pál-hegy lehetett, amelyen egyébként évszázadokkal ezelőtt a pálosok kolostora tekintett le a festői munkácsi panorámára. Már ezeken a dombokon is egyértelmű volt számomra, hogy a körkép teljes egészében Munkácson készült, csak még mindig kerestem azt az egyetlent, minden kétséget kizáró pontot, ahol a művészek állványai állhattak. A napokban sikerült megtalálnom: ez a város keleti részén található kendereskei magaslat. Csodálatos érzés volt szinte méteres pontossággal behatárolni az a helyet, ahol a körkép vázlatai készültek. Erről a helyszínről ugyanis a tájoló precizitásával lépésről lépésre beazonosítható a körképen megrajzolt táj, olyannyira, hogy gyakorlatilag pontosan egymásra helyezhető a Feszty-körkép és a lefényképezett munkácsi panoráma: a Zsornó kettős csúcsa, előtte a Csernek-hegy, balra a Lovácska, majd a rónaságból kiemelkedő várhegy, a távoli Beregszász környéki dombok, a Pál-, Nagy- illetve a Pap-hegy, előtérben a Kamjanka-domb, amelytől balra a Szentmiklós fölért jobbra tartó Borló vonulatai búcsúznak a Latorca völgyétől.

Feszty és művésztársai több helyszínen is dolgoztak, rengeteg vázlat készült, de mindebből kizárólag a munkácsi panoráma került fel a körképre. A Vereckei-szorosra is csak egy sziklás rész emlékeztet, amelyet a munkácsi kamjankai domb oldalába festettek bele.

Fent: Feszty Árpád: *A magyarok bejövetele* (1892–94)

és a vázlatok elkészítésének pontos helyszíne

Feszty Árpád nem egy több részből mesterségesen összeállított, elképzelt tájat alkotott meg, hanem teljes egészében, realisztikus hitelességgel festette meg a kendereskei magaslatról a ma is élénk tárlatkozó festői munkácsi tájat.

Nagyon érdekesek a munkácsi lapokban 1892 szeptemberétől fellelhető hírek a körképen dolgozó művészek itt-tartózkodásáról. Megtudjuk, hogy a festők szorgalmasan dolgoztak a panoráma-képen, akikhez rövidesen csatlakozott a tájképeiről híres Spányi Béla is. Az egyik csoport a Munkács határában lévő Kendereskén táborozott le, a másik művészársaság Alsóvereckére látogatott el a Vereckei-szoros megtekintése végett, ahol vázlatokat is készítettek. Érdekes színfoltja az írásnak, amely báró Mednyánszkynek egy kalandjáról tudósít a Máriánapi búcsú alkalmából: „Barangolása közben egy vasúti ór gyanakodni kezdett és igazolásra szólította fel Frigyesfalva közelében, de az állomásfőnök szívessége folytán minden nagyobb veszedelemtől megszabadult.”

Egy másik hírből megtudjuk, hogy a művészek rövidesen elhagyták Kendereske mellett felállított sátrukat, és az Ung megyei Szlatinára mentek, „ahol az lesz feladatuk, hogy a bevonulást határoló hegy-csoportoknak másik részét is megrajzolják. Két hétig fognak a helyszínen időzni, amely idő alatt elkészítik e vázlatokat és azután mindnyájan Budapestre mennek, hogy a fölvevő vázlatokat Feszty Árpád eposkert műtermében kidolgozzák és megrajzolják.” Báró Mednyánszky László és Újváry Ignác is – kinek korai képei nagyobb történelmi kompozíciók – dolgozott itt két hétig. Ez alatt az idő alatt a körkép vázlatai mellett önálló alkotásokat is készítettek. „A festőművészek közül e vázlatokon kívül különösen Mednyánszky és Újváry egy pár fölvetelt is csinált, amelyekkel találkozni fogunk a képzőművészeti társulat őszi kiállításán.” A sajtó prognózisa igaznak bizonyult, ugyanis a Múcsarnok azévi tárlatán valóban szerepeltek a „munkácsi művészhetek” alkotásai. Az egyik forrás-

ból tudjuk, hogy a budapesti kiállításon *„legnagyobb értéket Mednyánszky Latorca-parti képe – Munkács vidékéről – jelentette; ezt a király vette meg.”*

Majd 1894-ben a körkép elkészültéről is olvashatunk híradásokat a helyi sajtóban, amelyek azért is érdekesek, mert a két évvel ezelőtti itteni munkálatokról is beszámolnak, értékes részletekkel egészítve ki ismereteinket: „Ama pár hétnak, mit Feszty Árpád s művész társai 1892 augusztusában Munkács vidékén töltöttek, érdekes és maradandó nyomai vannak festészetünkben. Mindenki emlékszik Munkács város e nevezetes pár hetére, a művészeket ért híres nevezetes kalandokra, Mednyánszky báró frigyesfalvi fogságára, mit kém gyanánt volt kénytelen végig szenvedni, az uradalmi juhászkutyák csekélyfokú műszeretetére, az elegáns Fesztyre, a kevésszavú Újváryra, az egész kis nomád művész társaságra, kik jókor reggel a Latorca hídján, napközben a közeli hegyeken-dombokon sátrak alatt vették fel vázlaikat s este csengős-bongós fiákereken robogtak a Csillag szállóba.

Mindig ez érdekes napokra gondoltam vissza, valahányszor a Múcsarnok kiállításain oly képpel találkoztam, mikhez e munkácsi pár hét adott a művészek tárgyat, inspirációt... Hirtelenjében csak Újváry két képét, a Pásztorlánykát s az Anyai boldogság címűt említem fel... (és) Mednyánszky báró Latorca-parti (festményét)... s híres esti tájképét: íme, egy év kiállításán is mennyi nyoma a munkácsi művészheteknek.

De mindez csak bevezetés volt a művészek részéről. Igazi, hosszú kétéves, bravúros munkájuk a nagy körkép: A magyarok bejövetele volt. S jól esik ismertetésemet avval kezdeni, hogy nekünk munkácsiaknak, valamivel több közünk van ez alkotáshoz! Ott voltunk eredeténél, ősmérjük geneziséit, a mi vidékünk van benne lefestve. Ennyi lokálpatriotizmus, ha még oly naiv is, engedtessek meg e sorok írójának. Aki szerette gyermekora vidékét, az megérti ezt. Sajátságos érzés is az, mikor az ember az Andrásy út zajából, porából egy sötét, piros villamlámpású misztikus folyosón végig tapogatózva egyszerre csak Munkács vidékén találja magát. Előtte az egész Latorca

Lent: A munkácsi panoráma a Kendereskéről (Popovici Béla felv.)

Feszty Árpád: A magyarok bejövetele – jellegzetes összehasonlító részlet

völgy, a maga szépségében végtelen realizmussal elővarázsolva. Ott kanyarog a folyó fűzligetei között, ott látom a távolban a várhegyet, amott a Gális-hegy, a klastrom hegye: mindez ott van, oly plasztikusan, hogy elfeledkezem, hogy mindez festmény.”

A kiállított képet a megnyitás után röviddel, 1894 novemberében egy fiatal munkácsi festőtehetség is megtekinthette. A kis Welber fiút Wekerle Sándor és a munkácsi Nedeczey János országgyűlési képviselő is felkarolták, s a budapesti út alkalmából a Feszty-körkép is megcsodálhatta. Szüleinek a fővárosból írt levelében a kisfiú így emlékezik: „Alig tudtam kijönni úgy szédültem bele. Milyen világ az! azok az ős emberek! szinte féltem tőlük. Egész éjjel nem tudtam aludni, pedig igen drága vendéglőben voltam szállva. Csak az ágyért 2 forintot fizetett Nedeczey úr...”

Az elkészült és kiállított képről nagyon szép sorokat olvashatunk egy másik cikkben is, ahol a szerző büszkén hangsúlyozza ki a monumentális alkotás munkácsi vonatkozásait: „e nagyszabású festmény bennünket úgy is mint hazafiakat, úgy is mint különösen munkácsiakat közelebbről érdekel... Tudjuk, hogy e kép megalkotásához Feszty Árpád két ízben rándult le Munkácsra. Az első alkalommal készült el az első kompozíció, ezt követte az egész körkép terve egy tized nagyságban... A művész másodszor Mednyánszky, Spányi, Ujváry társaságában jöven Munkácsra, színvázlatokat készített, föl-

vételeket eszközölt, s matematikai pontossággal lerajzolták környös-körüli a munkácsi völgyet, amely a Vereckei-szoroshoz vezet. Ily előzmények után következett az óriás mű megszerkesztése...”

Részlet egy másik korabeli leírásból, a híres műértő tárcaíró, Tóth Béla tollából: „látjuk Árpádot és vezéreit, a magyarok táborát, a szekereken közelgő asszonyokat... Északon a szolymai havasok fehérlenek, nyugaton a Latorca vize kanyarog, keleten erdős halmok zárják be a szemhatárt, délen pedig a munkácsi hegy mögött nagy, termékeny rónaság mosolyog. Fönségesen szép ez a vidék, benne van hazánknak minden zordon szépsége és derült búbája... Elragadó ez a táj! Ha egyéb sem volna az óriás vásznonon, máris azt mondanók, hogy ez a festmény művészetünk egyik legszebb alkotása. Soha nem hatott még így ránk festett levegő, felhő, hegy, föld, erdő és víz...”

Az 1894-ben megalakított Magyar Körkép Részenyitársaság egyik kiadványában a következő leírás olvasható az alkotásról: „A néző leghelyesebben jár el, ha a festmény szemlélését az északi oldalon kezdi el. Velünk szemben áll a szolymai havas (a Szentmiklós község fölött húzódó Borló vonulatáról van szó – a szerző). ősünk a Vereckei-szoroson jöttek át s a volóci völgyön lehúzódnak értek a mai Munkács vidékére, s itt pillantották meg legelőször a magyar hazát, az alföldi rónaságot... jobbra a szolymai havasoktól vonul végig a munkácsi hegység, ...szemben a havassal terül el a beregi rónaság, háttér-

A munkácsi panoráma a Kendereskéről – jellegzetes összehasonlító részlet

ben a távol kéklő beregszászi hegyekkel. Jobbra a síkságon a Lovácska hegység végzi a Kárpátok láncolatát, közepén a munkácsi várhegy mered ki magában a síkság közepén. A síkságon kanyarog a Latorca...

Hosszú szünet után 1943-ban merült fel újból a munkácsi sajtóban a Feszty-körkép azzal kapcsolatban, hogy egyes hírek szerint Ungvár meg akarja szerezni. A cikk írója leszögezi, hogy a képnek Budapesten van jogosultsága, de ha mindenképpen elkerülne onnan, akkor csak Munkácsot illetné meg, mert a művész itt festette a vázlatokat.

Ungvár 1941-től ön maga számára el akarta perelni Munkáctól az Árpád-szobor felállításának jogát. A város vezetését nem érdekelte, hogy a Latorca-parti polgárok már az 1890-es évek elejétől nagyon komolyan dolgoztak azon, hogy a város központjában Árpád fejedelemnek szobrot állítsanak. A munkácsiak sérelmesnek érezték az ungváriaknak ezt az önző magatartását. Érthető ezek ismeretében az a felháborodás, amit annak a híre váltott ki, hogy Ungvár a Feszty-körképre is vágyakozik. Néhány sor az 1943-as sajtó idevágó részéből: „Ungvár lépéseket tett a Feszty Árpád »Magyarok bejövetele« című körképének megszerzésére... Ha megfelel a hír a valóságnak, mely szerint Ungvár már helyiséget is felajánlott, akkor azt kell mondanunk, hogy rovácsunkra és kárunkra szolgáló cselekedet történt.

Előrebocsátjuk, hogy véleményünk szerint e nemzeti

kincs részére Budapesten kell megfelelő, méltó elhelyezést biztosítanunk, hogy az egész ország népe és a külföld számára is a legjobban hozzáférhető legyen... Ám, ha bármi oknál fogva mégis arról lehetne szó, hogy Feszty Árpád körképe vidékre kerüljön, akkor itt csakis és kizárólag Munkács város jöhet számba...”

Az 1894. május 12-én elkészült alkotás először a mai Hősök tere bal oldalán felépített körpavilonban volt kiállítva. Olyan óriási sikere volt, hogy rövidesen Londonban is bemutatták. Ez alatt Budapest helyhatósági szervei elhatározták a Szépművészeti Múzeum felépítését azon a helyen, ahol a körkép épülete állott. Az Angliából visszatért alkotást a Városligetben helyezték el egy fából készült kiállító teremben. 1944-ben bombatalálat érte az épületet, s a festmény is komolyan megsérült. Később nyolc méteres sávokra fűszabdalva biztonságosabb helyre menekítették az évek alatt még jobban károsodott körkép megmaradt részeit. Hosszú vajúdas után végül lengyel restaurátorok nagyszerű munkájának köszönhetően megújult a hányatott sorsú mű, amely végül Ópusztaszeren talált végleges otthonra.

Feszty Árpád csodálatos alkotását, a munkácsi tájat oly hűségesen megörökítő körképet 1995. augusztus 1-jétől tekinthetik meg ismét a látogatók.

POPOVICS BÉLA

„A NAGY TŰZBEN ELÉGTÜNK...”

A kézdivásárhelyi várostörténeti múzeum udvarára belépő látogatónak ez a mestergerendára rótt felirat hívja fel a figyelmét arra, hogy 170 évvel ezelőtt a várost nagy tűzvész pusztította. A gerendán olvasható a „nagy tűz” időpontja s az is, hogy a házat ISTEN SEGEDELMÉBŐL 1835 februárjában újjáépítették Jantsó Moses és felesége Benkő Sára. Tűzesetekre vonatkozó feljegyzéseket szinte minden város történetében találunk. Ezek okait gyakran így jegyezték fel: a tűz „egyes ember gondatlanságából”, vagy: „ártó szándékkal, valakinek rosszakaratából” keletkezett. A kézdivásárhelyi tűzesetekről szóló jelentések és beszámolók az említetteken kívül főleg a város sajátos településrendjével, egyedülálló, különös építkezési módjával magyarázzák azt, hogy oly gyakran és oly hatalmas pusztítást okozó tűzvészek voltak ebben a városban.

A városi tanács már 270 évvel ezelőtt, 1734. március 6-án határozatot hozott a tűzesetek megelőzésére. A rendelkezésekből megállapíthatjuk a katasztrófák legfőbb okait is.

„Látván a T. Kézdi Vásárhelyi Senatus ezen szegény városnak sok ízben és sok rendben tűz által való elpusztulását és a szegénységnek sokképpen való megromlását a szalmás épületeknek sokasága és sűrűsége miatt, ehhez képest a T. Tanács akarván ezen rossznak meg orvoslása iránt subveniálni [segíteni], közönséges meg egyezésből concludálta [határozta]: hogy minden épületekről a szalma, most primum et ante omnia [mindnek előtt] a két szoross utca vulgo [közönségesen, vagyis] két Kertmegeje között valókról lehányattassék... és a szalma helyett vagy sendellyel vagy deszkával, akinek annyira való facultással [képessege] vagyon, a kinek pedig szegénysége miatt tehetsége nintsen a sendellyre s a deszkára földel fedgye be a maga épületeit...”

A piac körül megtelepedő mesteremberek házaikat, műhelyeiket évszázadokon át szinte kizárólag a közeli erdőkből kitermelt faanyagból építették és zsúppal fedték. A város belterülete, melyet a 14. század második felében Torja község határából szakítottak ki vásártartás céljából, nagyon kicsi volt. A 15. század elején városi rangra emelkedő tele-

pülés lakossága gyorsan szaporodott, ezért az egyre jobban elaprózódó telkekre a leszármazottak a piactól minden irányba terjeszkedve egymás mögé építették fel házaikat. Így a központból kiindulva, sugár alakban házsorok alakultak, amelyekben a házak sűrűn egymáshoz épültek. Minden két ház sor között maradt egy hosszan hátranyúló keskeny telek, ez volt az ott lakó családok közös udvara, melyet a végén kerítés zárt le. Ezek mögött, a piactér keleti és nyugati oldalával párhuzamosan alakult ki később két utca, amelyeket még a 20. század elején is Keleti, illetve Nyugati Kertmege utcának neveztek.

A városi tanács 1734-ben kelt rendelete elsősorban az ezek által behatárolt városmagot kívánta megóvni az újabb pusztulástól. A rendeletet büntetés terhe mellett mindenkinek végre kellett hajtani, ez azonban nem mentette meg a lakosságot a további tűzkároktól, egyrészt, mert a zsindeletetők szintén rendkívül gyúlékonyak voltak, másrészt, mert a rendelkezés semmit sem változtatott a településszerkezeten, a városközpontban lévő házak „sokasága” és „sűrűsége” változatlan maradt. Gyakoriak voltak ezért a továbbiakban is a tűzesetek, és száz év múlva, 1834-ben következett be az a bizonyos „nagy égés”, amelyről a mestergerendán kívül részletes leírás is fennmaradt. A város akkori református lelkészének, Pap Istvánnak köszönhetjük az egyik hiteles beszámolót, amelyet szemtanúként jegyzett fel nemcsak a tragikus eseményről, hanem arról is, milyen lelkiállapotban élte meg a város lakossága javainak teljes pusztulását és miként gyűjtött lelkierőt az újjáépítéshez.

A tűzvészről és az általa okozott hatalmas károkról pontos felmérés és több jelentés is készült. A levéltárban őrzött egyik ilyen jelentésből idézünk, amelyet a református egyház képviselői terjesztettek előljáróik elé, segítségüket kérve.

„Minő szomorú csapás érte legyen Kézdi Vásárhely Városát folyó Ész-tendő Július holnapja 29-én reggeli 9 és 10 óra között, egyes ember gondatlanságából eredett tűz égés által, nem kételkedünk, hogy annak gyászos híre

a Méltóságos Adminisztrátor Úr és Tekintetes Tisztség figyelmét kikerülte volna. De hogy azon szomorú csapás mekkora legyen, különösen szépen virágzott Ev. Ref. Ekkleziánkra nézve, azt mi is csak most tudjuk s hivatalosan készült hiteles kimutatás után a maga valóságában csak most tudathatjuk másokkal is.

Az említett szerencsétlen nagy tűz által, melyben az egész Városnak nagy része elégett, több mint 420 gazdák házaikból, már be lévén takarodva tele rakott csúreikből s mondhatni csaknem minden világi keresményeikből egyszerre kifogytanak. Ekkleziáinknak is ritka ízléssel épült szép temploma s tornya leégtenek. Harangjai összeolvadtanak, a templom oly [nagy] értékű ritka Clenodiuumaival és pénzével edgyütt ...hamuvá égtenek.”

Pap Istvánnak a tűzvészről szóló beszámolója feltehetően a tragikus esemény évében s az azt követő esztendőben keletkezett és hosszú időn át kéziratban maradt. Nyomtatásban az Erdélyi Prédikatori Tárból és a Székely Híradó című kézdivásárhelyi lapban jelent meg ifj. Jancsó Mózes lapulajdonos kiadásában 1894-ben, amikor megemlékeztek Kézdivásárhely pusztulásának 60. évfordulójáról. A református egyházközség Pap István írását 1895 februárjában kis füzet alakban különlenyomatként újra kiadta, mert a város akkori helyzetéről is értékes tájékoztatást nyújt.

A város múltjának egyik legalaposabb tudós kutatója, Szentkatolnai Bakk Endre a Kézdivásárhely s az ottani Jancsó családok története című könyvében, amelyet ugyancsak ifj. Jancsó Mózes könyvnyomdájában nyomtatott 1895-ben, számos adattal egészíti ki Pap István beszámolóját. Ezek alapján, részben szó szerint idézve a szerzőket, részben az általuk közölt adatok alapján próbálunk képet adni a várost sújtó nagy tűzvészről.

Pap István feljegyzí: „Az 1834-dik esztendő Szent Jakab Hava 29-kén délelőtt tíz óra tájatt, egy szinte hat hétig tartott szárazság utánni rekkenő napon, csaknem a Város kellő közepében, a piacon volt Tanácsház irányában keletre, az özvegy Szócs Istvánné piacra kirugó háza háta megett egy Szotyori Lajos nevű polgárnak a házából, máig sem tudhatni

bizonyossággal, szántszándékos-e, mire sok a gyanú, vagy csak történetes tűz ütövé ki magát, a láng az ott volt legsűrűbb épületek között oly sebesen s hatalommal terjede széjjel a kiszáradt s könnyen gyúlható zsendelyfedelű házakon, hogy nem több mint két rövid óra alatt az egész Városnak háromnegyed része hamuvá lőn.”

Bakk Endre később olyan leltári dokumentumokat talált, amelyek a szándékos gyújtogatás gyanúját elhárítják, és egyben igazolják a gondatlanságot. Szotyori Lajosné ugyanis pánkósütéssel foglalkozott, s oly vigyázatlanul öntötte a forró zsírt a szabad tűzhelyen lévő parázsra, hogy a zsendelyes épület meggyulladt és így a tűz átterjedt a Szócs Istváné házára is, amelyben olajjal és szeszekkel kereskedő boltos lakott. A kamrában felhalmozott salétrom, puskapor s égetett borok miatt robbanás történt, amitől a szomszédban lévő emeletes faház, melyben Gábriányi Józsefnek volt a patikája szintén lángba borult. Innen a tűz a piac közepén álló tanácsházra s onnan a piac nyugati sorára is kiterjedt.

„A város kebele egy égő katlanná vállék” – írja Pap István. „A tűz oly hirtelen körülfogta a Várost, hogy a lakosoknak alig volt idejük ön életük megmentésére: akármerre futottak, mindenütt tűzzel mentek szembe. A menekvőnek lángözön állotta útját, s ez okozta, hogy tizennégy személyek a lángoknak áldozati is levének.”

Bakk Endre olyan iratokat talált, amelyekből kitűnik, az áldozatok többnyire öregek és gyermekek voltak, akik nem tudtak elmenekülni. Sebesi Sámuel és Kovács Sámuel elevenen égtek meg, egy Sajtóné nevű asszony egy kis gyermeket próbált kimenteni, de mindketten odavesztek. Elégett még Nagy Samu leánya Kovács Józsefné két gyermekkel a karján. Megégett özv. Jancsó Áronné 72 éves öregasszony is, aki sérüléseibe két nappal később halt bele.

Ahhoz, hogy az idegen megérthesse, miként okozhatott a tűz ily rövid idő alatt ilyen nagy arányú pusztulást, Pap István rövid leírást ad a városközpont kialakulásáról és helyzetéről. Az eredetileg is szűk helyen létrejött településen a telkek egyre jobban felaprózódtak és így „a keskeny térre szorított faházak láncszemnél is szorosabban egybekapcsolva csaknem egész utcánként egyetlen fedél alatt

állottak”, ezért a tűz egyszerre s megszakadás nélkül futott végig az épületsorokon. A „szűk házhe-lyek miatt külön udvarok sem lévén, hanem csak alig két ölnyi széles közös utcácskák, (melyeket sok helyt a legszélső birtokos állandó kerttel rekesztett be, minden kijárást elzárva), mint udvarok választoán el egyik sor lakosságot a másiktól.”

A város pusztulásához az is hozzájárult, hogy szinte minden háznál, éjjel és nappal nagy üstökben főzték a pálinkát s az ezzel kereskedők a pálinkát nem a pincékben, hanem fent a lakóházaikban tartották.

„Hogy valóban milyen borzasztó is volt ezen tűz, leginkább képzelhetővé teszi az, hogy a kővárral [vár-fallal] kerített Templom és Torony Délről s Keletről az elég nagy térségű piac által minden épületektől elszigeteltetve is a tűztől meg nem menekedhetett. Papi, Kántori és Oskola házai, minden parochiális épületekkel, a leveles tár minden pénzivel s nagybecsű Klenódiumaival a Templom oldalához ragasztott északi bástyában menthetetlenül elégett. Három nagy harangja a tűz izzó melegében, mintegy a végtelen szerencsétlenség meg-síratására könnyecseppké olvadva aláhullottak.”

A nagy égésben, a gazdasági épületeket ide nem számítva, elégett 421 ház az akkori 558 lakóházból. A városnak csak az északi, Kanta felőli része menekült meg a pusztulástól. Ez a később épült tanácsház és a Cserey-telek, a jelenlegi Vigadó közti vonaltól északra lévő városrész, amely annak köszönheti megmaradását, hogy a Nemere szele a tüzet

keletről nyugati irányba terelte.

Az égés után a katonai és polgári előjárásnak legelső gondja volt, hogy a kár mennyisége hitelesen felvételessék – írja Pap István: „E végre elegyes bizottság nevezet-ven ki, az Ekklézsia kára becsültetett összevességgel 128.000 Váltó Rforintokra. Ezzel együtt az egész égett közönség kára ment 1.142.292 Váltó Rforintokra...”

Szótrepesztő volt látni a tűznek megszűnése után, miként állottak minden ház omladéknál a kétségbeesett szerencsétlenek, kezeket törve, s égre szegzett szemekkel siránkozva, nem tudván mitévőek legyenek.”

A város ilyen arányú pusztulása után a megmaradt városrészben lévő házak nem voltak elegendők a hajléktalanok befogadására. Hetekig a mezőkön maradtak, majd lassan, ahogy a tűz elhamvadt, házhelyeiket kezdték kitakarítani, a pincékbe költöztek be, ott vészelték át a telet. A következő évben azonban, ahogy erről több mestergerenda is tanúskodik, Isten segedelmével kezdték házaikat újjáépíteni.

„Illy iszonyú csapás, illy súlyos szerencsétlenség után a házatlan s mindenestől egyszerre megfosztatott nép miben találhatott egyébben enyhülést, mint a Vallás vigasztalásaiban, a könyörgésben és imádságban? – írja Pap István –, majd megjegyzi: Emlékeztül jegyzem ide, hogy a legelső szerencsétlen Vasárnapot a temetőben ünnepeltük meg.”

Ezt követően a fiúiskola udvarán, a szabad ég alatt tartottak istentiszteletet. Szeptember végéig a hat nemes céh tagjai kitakarították a templomot, kihordták az

„1834 29 julli a nagy tűzben elégtünk, de Isten segedelmével...”

Holló Zsuzsanna felvétele

összeomlott tető törmelékeit, s bár ajtók, ablakok és tető nélkül csak a csupasz falak maradtak, de reménykeltő volt, hogy már a templomban imádkozhattak. 1835. ok-

tóber közepéig elkészült a tető is, cseréppel lefedve.

A templom északi falán a timpanonban a következő szöveg olvasható: ÚJÍTATOTT A NAGY

ÉGÉS UTÁN MDCCCXXXVIII. A torony alapkövét 1846-ban helyezték el, építését pedig 1854-ben fejezték be. A templom újjáépítéséhez hozzájárultak az eklézsiák, a törvényhatóságok, Ferdinánd cs. és k. és igen nagy számban a jóakarátú adományozók.

Lakosság megsegítésére, keresztényi együttérzésből fakadó adakozókészséggel egymás után érkeztek a közeli falvakból az élelemmel, ruha- és ágyneművel megrakott szekerek. Adakozott a polgári és a katonai előljáróság, az Erdélyi Országgyűlés királyi biztosa, Esterházy főherceg Ferdinánd, báró Wesselényi Miklós és a kolozsvári országgyűlésen jelenlevő több főúr is.

A nagylelkű adományoknak, a lakosság kitartó munkájának és Isten segítségére vetett hitének köszönhetően poraiból megleve nedett a város és 14 év múlva, az 1848–49-es szabadságharc idején már becsülettel vállalni tudta az ágyúöntéssel és hadianyaggyártással járó áldozatokat.

INCZE LÁSZLÓ

Visszaemlékezés Daday Lorándra

Július 23-án volt Daday Loránd halálának 50. évfordulója: ennek kapcsán gondolatok, megválaszolható és megválaszolatlan kérdések cikáznak agyamban, melyek már régóta foglalkoztatnak. Ugyan kinek vétett, ha vétett, hogy egy viszontagságos élet után, holtában sem hagyják nyugodni? Milyen erőknél érdeke még ma is hamis vádakot szórni rá, súlyos jelzőket illeszteni a Daday név mellé?

Morfondírozásaim közepette arra jutottam, hogy nem vétett senkinek, csak rosszkor vagy talán rossz helyen született.

Ígéretes életút kezdődött 1893. november 6-án Besztercén, hiszen biztos anyagi háttérrel rendelkező, értelmiségi családban látott napvilágot Daday Loránd. A szép kezdet után, 1896-ban bekövetkezett az első tragédia, amely meghatározója volt az író személyiségfejlődésének. Az osztrák ne-

mesi családból származó anyja nehezen viselte az erdélyi életmódot, a kisvárosi hangulatot: gyermekét is elhagyva visszatért szüleihez Bécsbe.

Szomorú évek következtek az anyja nélkül nevelkedő Daday életében, melyet súlyosbított az apjával való viszony romlása is. Mindenért csupán a nagypapa, Daday Elek, szeretete kárpótolta, aki Kossuth Lajos nyugalmazott tisztjeként, nemzeti öntudatának és világnézetének formálója is volt. Így tehát a törekvő, de zárkózott Daday diákként a könyvtárba, olvasmányaiába menekült.

1913-ban a család kérelmének eleget téve beiratkozott a kolozsvári református teológiára, és ezzel párhuzamosan a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem bölcsészeti karára is. Úgy tűnt, szebb időkre virradt az ifjú Daday, de ez sem tartott soká, mert közbeszólt a hábo-

rú. Teológus hallgatóként nem volt katonaköteles, mégis önként jelentkezett a hadseregbe. Olaszországba került, s a négy és fél év alatt a háború minden borzalmával szembesült: nyomor, betegség, halál, hadifogság. Az események fokozták az emberi problémák iránti érzékenységét. Nápolyi fogságának idején (1916) lefordította magyarra Friederich Paulsen berlini professzor Bevezetés a bölcsészettudományba című művét, amely mindmáig nem látott napvilágot, s írásai jelentek meg a *La corriera della sera*-ban.

1919 nyarán hazatért Erdélybe, s gyors egymásutánjában letéve lelkészképesítő vizsgáit már 1920 őszétől kezdve az Erdélyi Református Egyházkerület szolgálatába állt radákszinnyei segédlelkészként. Krémer Luissal kötött, de rövid ideig tartó sikertelen házassága, valamint kislányuknak halála, újabb fordulatot hoztak Daday életében. Budapestre utazott s folytatta az évekkel azelőtt megkezdett bölcsészeti tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen, ahol a filozófia doktorává avatták 1924-ben.

A háború után karcolatokat, novellákat és tanulmányokat közölt a *Pásztortűzben* (1921), *Napkeletben* (1921) és *Aurórában* (1923).

1923-tól a budapesti Református Egyetemi Konventnél dolgozott, kezdetben tisztviselőként, majd mint konventi titkár, míg a kötelesség haza nem szólította Semesnyére, ahol örökhagyó nagybátyja megromlott egészségi állapota miatt a családi birtok felügyelet nélkül maradt.

A fiatal örökös, annak ellenére, hogy addig még nem gyakorolta a gazdálkodás művészetét, komoly sikereket ért el, ezzel népszerűségét is növelte a helyi közösség körében. Kétszáz fejősjuh tejéből noszolyi típusú sajtok készítése megrendelésre, felívelő lótarítás, amelyet 1930-ban elnyert aranyérem koronázott a nagyilondai állatkiállításán stb. A falu népe is minden bújával-bajával hozzá fordult tanácsért. Emberségéről tanúskodnak azok a történetek, amelyek a falu népének emlékezetében máig megmaradtak.

Nyugodt, boldog időszak volt ez a Daday Loránd életében: újból családot alapított, irányította a birtokon folyó munkákat s maradt még bőven idő vadászatra,

olvasásra, írásra.

Az 1930-as évek termékenyek Daday irodalmi munkásságában. Székely Mózes írói név alatt megjelent a *Zátony* című regénye a budapesti Géníusz Könyvkiadónál 1930-ban, amely Victor Regnier francia fordításában látott napvilágot a párizsi *Revue Mondiale* Könyvkiadónál 1935-ben. Bár nyomtatásban nem jelent meg azóta sem, 1933-ban Herman Richard színre vitte a szintén Székely Mózes álnév alatt írt, *A térkép* című három felvonásos színdarabot a Budapesti Belvárosi Színház rangos színművészeinek előadásában.

Budapesten a Mephos Könyvkiadónál 1935-ben megjelent a *Csütörtök* című regény is.

A megjelent regények, de főként a *Zátony*, nagy port kavartak fel a román sajtóban, ami után a hatóságok törvényszéki eljárást indítottak Daday Loránd ellen. Két hónapig vizsgálati fogságban tartották Brassóban. A vád: felségsejtés írásban. Annak ellenére, hogy mellette tanúskodott Vaida-Voevod Alexandru miniszter, Victor Eftimiu, a Pen-klub elnöke, a kolozsvári hadbírósg 1935-ben mégis hat hónapi szabadságvesztésre ítélte, amelyet a dési fogházban töltött le. 10 000 lej pénzbírság és tíz évre szóló jogfosztás tetőzte a büntetést. A természetjáró, szabad embert rendkívüli módon megviselte a börtön. Lelki gyötörődését főként az okozta, hogy jogtalanak érezte mindazt, ami vele történt. Nem uszított, nem elenségeskedett írásaiban, csupán az erdélyi sorsot ecsetelte.

Semesnye a világtól eléggé elszigetelt település volt, amely Daday Lorándnak az erdélyi szellemi élethez való kapcsolódását leszűkítette. Az általános politikai helyzet sem volt kedvező s a gyermekek iskoláztatása is gondot jelentett, mivel a faluban csak román tannyelvű iskola működött.

1939-ben a semesnyei házast és birtokot gazdatisztra bízta, és Désen a Mikes Kelemen utcában (ma Eminescu) családi házat vásárolt. Ebben az időszakban Dés városa komoly kulturális életet élt, felpezsdült az iskolaszervezés, tánc- és színjátszó körök kezdtek működni, irodalmi körök, festőiskolák indultak újra. Ezekbe a tevékenységekbe Daday is szervesen bekapcsolódott. Há-

zában olyan nevezetes személyiségek fordultak meg, mint Móricz Zsigmond, Gaál Gábor, Nyíró József írók, Varró Dezső, Mécs László költők, Huber István, Mohy Sándor, Simó Béla festőművészek, gróf Kornis Károly ornitológus, gróf Bethlen Béla, Észak-Erdély kormánybiztosa és sokan mások.

Daday Loránd 1940 őszétől az új tanév előkészítésével foglalkozott, mivel kinevezték Szolnok-Doboka vármegye elemi iskoláinak tanfelügyelőjévé, s a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízta a vármegye népoktatási kerületének vezetésével is. 1941 nyaratól Dés járás tanfelügyelőségi titkára, majd 1942-től ugyanazt a feladatkört tölti be a kolozsvári tanfelügyelőségben. Mindvégig az erdélyi magyar közoktatás fellendítéséért ügyködött teljes erejéből. Saját szavait idézve: *„Mindenki számára, mindég kész vagyok, és kész leszek, hogy a lehetőségek határáig ne segítsék, hanem szolgáljak...”*. *„Láttam már pásztort, ki az éppen világra jött bárány fölé hajlik? Nézzék meg jól ezt a mozdulatot és zárják a szívükbe, mert ez minden. Az egész pedagógia. Akik ezt megtanulták, mindent tudnak. Akik ezt tudják, azok ne aggódjanak”* (Daday Loránd, Erdélyi nevelőfeladatok körvonalakban. Dés, 1941).

1943-tól az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnökségének tagjaként tevékenykedett. A közéleti ügyek és a mindennapi gondok nem szorították háttérbe irodalmi tevékenységét. 1942-ben megjelent második kiadásban a Mephos Könyvkiadónál a *Csütörtök* című regénye, és ezt követte 1944-ben ugyanannál a kiadónál a *Kié az ország?* című három felvonásos színmű.

Daday mindig ott volt, ahol segíteni kellett. Nemes emberi gesztus volt, hogy mindent kockáztatva segítette a dési üldözött zsidókat. Így Méra Sándorné Wiegner Zsenit 1944 májusában a dési gettóból személyesen hozta ki, és otthonába fogadta egy ideig. Egy másik eset: amikor Öhlbaum Sándor zsidó ügyvéd két társával együtt sikeresen kiszökött a munkaszolgálati táborból, megszervezte rejtőgetésüket, etetésüket Miksa Viktor pincéjében, annak ellenére, hogy a német megszállók még bent voltak a városban.

Mint köztisztviselőben álló pol-

Károlyi Gábor felvétele

gárt, a magyar és román lakosság közösen kérte fel Dadayt arra, hogy a város határában fogadja az orosz hadsereget 1944-ben, megóvva a város népét a vérontástól. Viszonylag békésen történt meg a bevonulás, de ennek az volt az ára, hogy a Mikes utcai családi ház egy részét lefoglalták az orosz parancsnokság részére, s rövid átmeneti időre el kellett vállalnia Dési polgármesteri tisztségét. Polgármesterként a város nyugalma fölött őrködött, a különböző nemzetiségűek közötti kölcsönös megértést szorgalmazta, szem előtt tartva a magyar lakosság teljes joggyakorlásának biztosítását. Ezt támasztja alá egy 1944. november 15-én közzétett felhívása.

A rövid, de hatékony polgármesterség után leginkább tanítani szeretett volna, mégis elfogadta tanfelügyelői kinevezését a magyar iskolák Szamos megyei körzetében, mely tisztséget 1946-ig töltötte be. Ekkor visszavonult a dési magyar gimnázium német-magyar katedrájára tanítani.

Ebben az időszakban megkezdődtek a zaklatások magyar állampolgársága, származása, addig betöltött tisztségei miatt. Ismételt házkutatások következtek koholt vádak alapján, és 1946-ban öt hónapi szabadságvesztésre ítélték irodalmi munkássága miatt. A büntetést a kolozsvári fegyházban töltötte le. Szabadulása után a testileg és lelkileg meggyötört Daday visszatért tanítani a dési, immár vegyes tannyelvű gimnáziumba. A tenni akarás újra átsegítette a holtpontra. Lelkesen okta-

tott, nevelt s önkéntesen könyvtároskodott. Bízta és irányította a kibontakozó fiatal tehetségeket. Csak párat említve a tanítványai közül: Vadász Zoltán, László Gerő, Papp Béla.

A változások a család anyagi helyzetét is súlyosan érintették, ugyanis 1949-ben a semesnyei birtokot az állam jogtalanul el tulajdonította. Így csak a csekély tanári fizetés biztosította a négytagú család megélhetését, amelyet időnként megpótolta a hazai folyóiratokban megjelent írásainak honoráriuma. Főként az Utunkban és Igaz Szóban közölték műveit.

Koncz András felvétele

1952-ben koholt vádak alapján vizsgálati fogságra zárták a kolozsvári börtönbe. Mivel semmit nem sikerült rábizonyítani, négy hónap után, súlyos betegként, szabadlábra helyezték. Szembe kellett néznie a halállal: ekkor tudta meg, hogy fehérvérűsége van.

Életének hátralevő időszakában sajtó alá készítette novellás kötetét, amely még halála előtt megjelent az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadónál Bukarestben, 1954-ben, Malomszeg címmel, Kovács Bálint álnév alatt. Hozzáfogott háromkötetes önéletrajzi regényének megírásához, amelyből sajnos csak az első készülhetett el. Daday Loránd 1954. július 23-án hunyt el.

Születésének 100. évfordulójára, 1993. november 6-án az Írószövetség, az EMKE és a dési RMDSZ közösen emlékünnepeket szervezett, emléktáblát készített, amelynek elhelyezését a dési polgármesteri hivatal és a helyi tanács megtiltotta. Azóta sem sikerült a szervezőknek és a családnak a tábla elhelyezésének jogát kieszközölni.

Daday Loránd életének jelen bemutatása azt a homályt és félreértést kívánja eloszlatni, amely az életművet mind a mai napig méltatlanul övezi.

HOMONNAI ANDRÁSNE
DADAY LENKE

SZÍVÜNK VÍGSÁGGAL MA BÉTÖLT

Nikolai Fülöp (1556–1608) Magyar szöveg 1743

Gáspár Attila (feldolg. 1993)

$\bullet = 100$

p (mf) *cresc.*

S
1 Szívünk víg-ság-gal ma bé-tölt, mert i - gé-ret sze-rint fel-költ is-ten - fé-lők szá - má-ra,
Az - gaz ság fé-nyes nap-ja, Új Sző-vetség fel kent pap-ja El-jött, kit sok szent vá-ra.

A
1 Szívünk víg-ság-gal ma bé-tölt, mert i - gé-ret sze-rint fel-költ is-ten - fé-lők szá - má-ra,
Az - gaz ság fé-nyes nap-ja, Új Sző-vetség fel kent pap-ja El-jött, kit sok szent vá-ra.

T
1 Szívünk víg-ság-gal ma bé-tölt, mert i - gé-ret sze-rint fel-költ is-ten - fé-lők szá - má-ra,
Az - gaz ság fé-nyes nap-ja, Új Sző-vetség fel kent pap-ja El-jött, kit sok szent vá-ra.

B

p *cresc.* *f*

Csil-hag vil-log, Már fenn ra-gyog, mint a lát-nok lát-ta ré-gen: Fény-lik, mint szép nap az é-gen.

p *f*

Csil-hag vil-log, Már fenn ra-gyog, mint a lát-nok lát-ta ré-gen: Fény-lik, mint szép nap az é-gen.

p *f*

Csil-hag vil-log, Már fenn ra-gyog, mint a lát-nok lát-ta ré-gen: Fény-lik, mint szép nap az é-gen.

p *f*

Csil-hag vil-log, Már fenn ra-gyog, mint a lát-nok lát-ta ré-gen: Fény-lik, mint szép nap az é-gen.

2. Megszáná az Úr estünket,
Felöltöze portestünket;
Szent kegyelme mily drága! :/
Győzelmei már megszűnnek
A kárhozszerző bűnnek,
Törvénynek nem sújt átka.
Mérge, férge
A pokolnak megromolnak
Ma végképpen,
Nem árthatnak semmiképpen.

3. Mester, kinek nincsen mása,
Jött hozzánk, hogy népét lássa,
Bölcsességre oktassa; :/
A Főpap jött, hogy ádozzon,
Tiszta szívet, lelket adjon,
Világ bűnét elmossa.
Eljött s ez lett
A szenteknek, felkenteknek
Fejedelme,
Királya, fő segedelme.

Kis karácsonyi szvit

Gyermekkarra, furulyára és citerára
(Édesapámtól)

Gáspár Attila

$\text{♩} = 100$

Flute

Zither

Soprano

Jé - zus á - gyán nincsen pap - lan, sír az ár - tat - lan,
Nincs pa - lo - ta, ha - nem nyugszik barmok jász - lá - ban.

Fl.

Ztr.

S

Nin - csen pár - ná - ja, Szal - ma az á - gya: ke - mény szal - ma gyön - ge tes - tét,

Fl.

Ztr.

S

Allegro (M.M. $\text{♩} = c. 120$)

Allegro (M.M. $\text{♩} = c. 120$)

Allegro (M.M. $\text{♩} = c. 120$)

Ó, mint rin - gat - ja. Mind: Szállj be Jó - zsef Má - ri - á - val Szű - le - tett kis Jé - zus - ká - val,
Mária: Ó te Jó - zsef mit gon - dol - tál, hogy is - tál - lót vá - lasz - tot - tál,
József: Meg - száll - ták a fel - há - za - kat És a ven - dég - fo - ga - dó - kat,

2000

21

Fl. Moderato (♩ = c. 108)

Z.tr. Moderato (♩ = c. 108)

S. Moderato (♩ = c. 108)

Száll - ja - tok be szí - vünk - be, Száll - ja - tok be szí - vünk - be.
 i - lven ke - mény i - dő - ben, Jé - zus szü - le - té - sé - re.
 Nincs he - lye a Jé - zus - nak, Nincs he - lye a Jé - zus - nak.

27

Fl.

Z.tr.

S.

Fel - jött már a haj - nal - csil - lag, kel - je - nek fel kik a - lusz - nak.
 Esz - ten - de - je, hogynem lát - tam, Jaj, de szív - sza - kad - va vár - tam.
 Fák és fű - vek zen - ge - dez - nek, az an - gya - lok é - ne - kel - nek.
 Gyer - tek mi is é - ne - kel - jünk, A pász - to - rok - kal be - menjünk.
 Lás - suk mit a - dott az Is - ten, Hozzánk va - ló sze - rel - mé - ben.

Varga Zsuzsanna felvétele

Király Anna felvétele

